

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

ŠTEV. 10. LETO IV.

UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. OKTOBRA 1891.

TISEK
,KATOLIŠKE TISKARNE,
V LJUBLJANI.

Vsebina X. zvezka.

	Stran
1. Mihael Jurjevič Lermontov. <i>Spisal Ivan P.</i>	433
2. Usoda Japoda. <i>Zložil A. H.</i>	438
3. Zlato srcé. <i>Spisal A. S.</i>	439
4. Na Samovcu. <i>Povest. Spisal Podgoričan (Dalje.)</i>	444
5. Junak sedanjega časa. <i>Odlomek iz življenja. Spisal X.</i>	450
6. Slovenec Čehu. <i>V spominsko knjigo F. L. napisal J. K. l. 1886.</i>	455
7. Iz popotnega dnevnika. <i>Piše P. Fl. Hrovat</i>	456
8. Črtice o Idriji. <i>Spisal Ivan Idriječan. (Konec.)</i>	461
9. O slovenskih gimnazijah in njih letošnjih izvestjih. <i>Poroča V. B.</i>	465
10. Pod lipo. <i>Zložil A. M.</i>	469
11. Vodnik v novi izdaji. <i>Spisal V. B.</i>	470
12. Slovstvo	474
A. Slovensko. Splošnji pregled. — Angeljček otrokom učitelj in prijatelj. <i>Izdal Anton Kržič.</i> — 60 malih povestij za otroke. <i>Spisal Janko Leban.</i> — Delavsko vprašanje. <i>Preložil Andrej Kalan.</i> — Marija sedem žalosti. <i>Sestavil Jan. Ev. Mauring.</i>	
13. Raznoterosti	477
Naše slike. — Pogled v praško razstavo. — Kulturno gibanje avstrijskih Slovanov. — Znamenita stoletnica: I. Volbenk Amadej Mozart.	

Slike.

1. Mihael Jurjevič Lermontov	433
2. Spljet z morskega brega	441
3. Jurče na jablani	457
4. Sveti Alojzij v nebeški slavi	465
5. Marijanišče od južne strani	472
6. Nova brambovska vojašnica v Ljubljani	473

Listnica uredništva. Gu. G. na D. in drugim dop.: Nič se ne bojte! Ne želimo in ne nameravamo začeti nikakega prepira. Ne moremo pa trpeti, da bi se slovensko občinstvo begalo in da bi se mu nezaupnost budila. Naš list sloni na slovenskem narodu, zaveda se svoje naloge in ima pred očmi določen smoter. Upamo, da ne delamo samo za l. 1891., v katerem se zanimajo mnogi le za nekatera vprašanja in nekatere osebe, ampak še za one čase, ko bodo osebe izginile, a Slovenec — Bog daj! — s svojim značajem, delom, uspehom bode ostal. — Zastran nekaterih spisov in ocen prosimo potrpljenja: polagoma pridejo na vrsto. Mimogredé naj opomnimo, da je za dvomne ali prepirne trditve v znanstvenih spisih odgovoren pisatelj.

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za več dijakov skupaj na l. 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katoliška Bukvarna.“

Mihael Jurjevič Lermontov.

(Spisal *Ivan P.*)

Dné 27. julija (15. po jul. koled.) letošnjega leta je minulo petdeset let, kar je umrl jeden izmed prvih ruskih pesnikov, Mihael Jurjevič Lermontov. Po vseh ruskih mestih so se ob tej priliki primerno

spominjali velikega pokojnika in s tem pokazali, da časté svoje velike može. — Mihael Jurjevič Lermontov se je rodil dné 14. oktobra 1814. l. v Moskvi.

Otroških let pa ni preživel v mestu, temveč na kmetih v bogati dvorjanski hiši. V mladosti torej se je lahko navzel ljubezni do ruske prirode, ruske

vasi. Posebno se je mlad seznanil z življenjem ruskih plemenitnikov na kmetih in spoznal razne grde njih napake. Manj pa je spoznal prosti narod in njegove vrline, ker ga je od njega ločil visoki rod in bogastvo njegovih rednikov. Zaradi tega se v pesnih le malo spominja prostega »mužika«, temveč duh mu plava le v tako imenovanih boljših družinah.

Kakor Puškin, tako tudi Lermontov ni bil čisto ruskega rodu. Puškin je bil po materi vnuk znamenitega Arabca (Petra Velikega) Abrama Petroviča Hanibala, Lermontov je pa po očetu potomec stare škotske rodbine. Po škotskem poročilu je v XI. stoletju eden Lermontovih prednikov kot sobojevalec Malcolma dobil posestvo v tej deželi. V XVII. veku so bile na Škotskem velike zmešnjave, in zaradi teh zmešnjav je Jurij Lermont zapustil svojo domovino in se preselil na Poljsko, potem pa v Moskvo. Car Mihael Teodorovič mu je podaril v gališkem ujezdu osem vasij in več neobdelanih zemljišč, naročivši mu, naj uči novokrščene Nemce in Tatare vojaške službe. Jurij Lermont je imel tri sinove in srednji izmed njih je začetnik ruske rodbine Lermontovih (Lermantovih). Rodbina je polagoma obubožala in stari oče slavnega pesnika je bil reven in neplemenit častnik, ki je moral prositi za plemsko dostojanstvo, da je mogel spraviti sina v vseučiliščno odgojišče.

Pesnikov oče Jurij Petrovič Lermontov je služil v I. kadetskem voju in 1811. leta šel v ostavko kot stotnik. Nastanil se je na svojem posestvu v vasi Kropotvki v tulski guberniji, efremovskem ujezdu. Na tem posestvu je živelo tudi njegovih petero sester, ki so bile v velikem prijateljstvu z rodbino Arsenjevih, katera je živela v sosedni vasi Vasiljevski. V tej rodbini se

je seznanil z Elizabeto Aleksejevno Arsenjevo rojeno Stolipinko in ž njeno jedino hčerjo Marijo Mihajlovno; mudili sta se v Vasiljevski na potu iz Moskve na svoje posestvo Tarhani v penzenski guberniji, čembarskem ujezdu. Jurij Lermontov je bil lep mož in se je bil v glavnem mestu priučil prijaznemu vedenju. Mladi Mariji Mihajlovni se je takoj tako prikupil, da sta se zaročila, predno je odpotovala s svojo materjo iz Vasiljevske. Ponosna rodbina Stolipin-Arsenjevih ni bila prav zadovoljna, da si je Marija Mihajlovna izbrala nebogatega in neplemenitega častnika, in to je tudi marsikdaj pokazala.

Po poroki se je nastanil Jurij Lermontov s svojo soprogo v Tarhanih pri Elizabeti Aleksejevni, ki se ni marala ločiti od svoje jedine hčere. Materi je bila jedino veselje, odkar ji je umrl soprog. Zaradi slabega zdravja Marije Mihajlovne so se pa kmalu vsi preselili v Moskvo, kjer se je rodil dné 15. oktobra 1814. leta slavni pesnik. Dali so mu ime Mihael, ker je bilo tako ime njegovemu dedu po materi. Kmalu so se pa iz Moskve zopet vrnil v Tarhani. Zakonsko življenje Lermontovih ni bilo srečno: Elizabeta Aleksejevna je bila jako ostrega značaja in prevzetna, Jurij Petrovič pa je bil nagle jeze. Zaradi tega se je v družino vgnezdil prepir. Marija Mihajlovna je neprestano bolehal, družinski prepir ji je pa še bolj izpodkopal zdravje. Mladi Lermontov še ni izpolnil polovice tretjega leta, ko mu je že mater pokosila smrtna kosa. Umrla je za jetiko. Veliki pesnik se je pozneje živo spominjal svoje matere, četudi jo je izgubil tako zgodaj. V jedni svojih popevk se spominja pesmi, katero je pevala rodna mati.

Po smrti svoje žene ni mogel Jurij Petrovič več na to misliti, da bi še ostal

pri svoji tašči. Preselil se je v Krop-tovko na svoje posestvo. Čez nekaj časa je zahteval k sebi sina. Tašča mu pa ni hotela izročiti deteta, ki jo je spominjalo na jedino hčer. Zaradi sina se je začela huda borba. Oče je moral naposled odjenjati, ker so bili tudi drugi ljudje proti njemu. Očitani so mu, da so to le njegove muhe, zakaj za vzgojo otrokovo bode skrbela laže bogata tašča, nego on. Oče se je udal iz prva, da ostane mladi Lermontov pri tašči le še dve leti, a tudi še potem ga je pustil pri Arsenjevih.

Borba med očetom in taščo je bila jako pomenljiva za duševni razvoj mladega Lermontova, ki je že v otroških letih kazal nenavadno razumnost in občutljivost. V tej borbi in v zgodnji smrti matere treba iskati prvega vzroka temu, da prešinja vse njegove pesmi neka mračnost, neki pesimizem, ki pa ni pesimizem po Schopenhauer-jevem nauku. Lermontov se je že v otroških letih čutil nesrečnega, četudi je zanj jako skrbela dobra tašča. Pri Arsenjevih so mladega Lermontova močno razvajali. Vsi so ga zabavali in kratkočasili. K sreči je bila odgojiteljica, Nemka H. O. Remer, jako pametna in poštena ženska. Učila ga je, da mora ljubiti bližnjega, in ga silila, da je prosil odpuščanja celó posle, katere je razžalil. V otroških letih je Lermontov bil jako bolehen, da, bil je celó jedenkrat dolgo hudo bolan in se ni mogel zabavati z drugimi otroki. Ta bolezen je imela veliko moč na razvoj njegove duše. Ko se ni mogel zabavati z drugimi dečki, iskal je zabave v samem sebi, kakor nam sam pripoveduje. Po noči, ko ni mogel spati, premišljeval je razne stvari, in živa domišljija se mu je tako razvijala jako zgodaj.

Zaradi slabega zdravja so Lermontova vodili v kavkaške toplice. Tako je deček

že v najstnem letu videl Kavkaz in njegove prirodne lepote. Kako živo so se mu vtisnile v spomin kavkaške gore, vidimo iz njegovih pesmij. Posebno za prve svoje pesmi je jemal snov iz kavkaškega življenja. Tudi njegov roman »Junak našega časa« se vrši na Kavkazu.

Zgodaj, da, prezgodaj so se v njem začele vzbujati razne strasti. Temu je bil pač največ kriv prepir med njegovim očetom in babico. Zgodaj je spoznal, da niso vsi ljudje dobri na svetu, da se sovražijo in obrekujejo drug drugega. Težko je délo že otroku, da so govorili o njegovem očetu jako prezirljivo. To je v njem posebno vzbudilo samoljubje. Premišljal je, kako bi proslavil rod Lermontovih. Naravno je, da je sanjal o veličju svojih škotskih prednikov, in da mu je zlasti ugajala pravljica, da rod njegov izhaja od španjskega vojvode Lerme. Lermontov se je rad podpisoval s tem imenom v pismih.

Kakor je bila tedaj navada, vzgojevali so Lermontova francoski vzgojitelji, med drugimi neki polkovnik Napoleonove garde, ki je 1819. leta bil vjet in je potem ostal v Rusiji. Ta mož je dečku vcepil ono navdušenost za Napoleona, katero izraža pesnik v nekaterih pesmih.

Ko je dovršil Lermontov 13 let, vzela ga je babica s seboj v Moskvo, kjer je vstopil v »plemenitaško vseučiliščno odgojišče«. Ker se babica ni hotela ločiti od njega, nastanila se je v Moskvi, in Lermontov je bival le po dnevu v odgojišču, po noči je pa doma spal. O bivanju Lermontova v odgojišču se ne vé dosti. Učil se je dobro. Pri javnem izpitu je dobil prvo darilo. Bližal se je nekoliko svojemu očetu, h kateremu je hodil na počitnice. V odgojišču je Lermontov zložil prve pesmi.

Iz početka je po svoje prekrajal Puškinove, potem je delal samostojne. In tedaj je pokazal nenavadno nadarjenost.

V letu 1830., v mesecu avgustu je vstopil Lermontov v moskovsko vseučilišče. Ž njim so bili v vseučilišču mnogi mladeniči, ki so pozneje delovali v ruskem slovstvu in v javnem življenju. Lermontov se ni dosti brigal zanje. Vse je nekako preziral. Vedno je čital in pisal. Babica mu je priskrbela vse novejše in zanimivejše knjige, ki so izšle v tujih slovstvih. Tudi s profesorji se ni dobro razumeval. Nekoč mu je pri izpitu rekel profesor: »Jaz vam tega nisem razlagal, povejte mi, kar sem razlagal. Rad bi vedel, od kod vi zajemate svoje znanje.« Lermontov mu je pa rezko odgovoril: »Rad vam verjamem, da tega še niste čitali, preveč novo je in do vas še ni prišlo. V moji biblioteki so pa vsa najnovejša dela iz tujih slovstev.« Lahko je umevno, da so se ga vsi radi izogibali. Na vseučilišču je Lermontov pridno nadaljeval svoje pesnikovanje. Jako veliko je število pesmij, katere je zložil v teh letih. V teh pesmih so v glavnih potezah narisane vse ideje, katere je izrazil pozneje le krepkeje in določneje.

Lermontov ni dovršil učenja na moskovskem vseučilišču, najbrž zato ne, ker mu niso bili profesorji posebno prijazni. Hotel je prestopiti v peterburško vseučilišče. V Peterburgu so mu pa odbili prošnjo, da bi mu všteli leta, katera je prebil na moskovskem vseučilišču. Da bi bil poprej samostojen, vstopil je v šolo »gardnih podpraporščikov in kavalerijskih junkerjev«, iz katere šole je mogel v dveh letih izstopiti kot častnik. Nekoliko je pa tudi Lermontova to vleklo v to šolo, ker je bilo v njej več prejšnjih njegovih tovarišev iz odgojišča in vseučilišča. Živ-

ljenje v tej šoli se mu ni zdelo prijetno; vsaj v nekem pismu se je izrazil, da sta bili te dve leti strašni. Na videz pa je bil tukaj veselejši, nego na vseučilišču in je tudi več občeval s svojimi tovariši. Tako vidimo jasno, da sta bila v Lermontovu »dva človeka«: prvi je živel in delal, kakor živé in delajo drugi ljudje, drugi je pa prvega obsojal. To razdvojenost nam je Lermontov naslikal posebno jasno v Pečorinu, glavnem junaku svojega romana »Junak našega časa«. S pesnikovanjem se pa Lermontov v vojaški šoli ni toliko pečal, kakor na vseučilišču. Le malo pesmij je iz tega časa.

Koncem 1834. l. je bil Lermontov že kornet gardnega husarskega polka. Če tudi je spisal več boljših pesmij, vendar je bil v Peterburgu znan le kot slab pisatelj; nekoliko zaradi tega, ker je več njegovih prvih del zares dvomljive vrednosti, nekoliko pa, ker tedaj niso prav razumeli njegovega duha. V tem je nepričakovano v »Bibl. dlja čtenja« izšel »Hadži-Abrek«, podpisan s popolnim imenom njegovim. To delo so jako ugodno sprejeli, Lermontov je pridobil prijateljev. Spisal je bil »Hadži Abreka« že v vojaški šoli. Rokopis mu je nekdo izmed tovarišev skrivaj izmaknil in ga odnesel v uredništvo »Bibl. dlja čtenja«. Pesnik se je sedaj seznanil z nekaterimi slovstveniki, ki so ga vspodbujali k delu.

Žalostna smrt pesnika Puškina je obrnila na popolnoma novo stran vse Lermontovo življenje in delovanje. V Peterburgu ni bil Puškin posebno priljubljen, in mnogo ljudij je opravičevalo njegovega morilca. Lermontov pa je zložil pesem »Na smrt Puškina«, v kateri ostro obsoja morilca. Ostre besede pesnikove niso ugajale vplivnim možem, proti katerim so bile naperjene.

Zato so Lermontova predstavili v nižje-gorodski dragonski polk na Kavkaz.

Njegovo prognanstvo in pa omenjena pesem »Na smrt Puškina« sta Lermontovu hitro pridobila novih častilcev. Imeli so ga za Puškinovega naslednika. Kavkaz ga je iznova oživil, obudili so se v njem spomini na leta, ko je prvi pot videl kavkaške gore. Kavkaška priroda mu je sedaj polnila srce in iz njega izvabljala vir neumrljivih pesmij. Na prošnjo njegove babice so Lermontova kmalu poklicali nazaj v Peterburg. Dné 12. marca 1837. l. je bil prognan na Kavkaz in v aprilu 1838 l. je bil zopet v gardskem husarskem polku. Sam je že hotel dati ostavko, ali sorodniki so ga nagovarjali, naj še ostane v službi. V tem času so iz njegovega peresa prihajala najboljša dela.

V začetku 1840. l. so na nekem plesu v Peterburgu Lermontova bolj odlikovali, nego sina francoskega poslanika. Poslednji je bil s tem razžaljen in je Lermontova poklical na dvoboj. Nasledek tega dvoboja je bil, da so Lermontova iznova predstavili na Kavkaz, in sicer v tenginski pešpolk. To leto je bil v več bojih proti Čečencem; jeden tak boj je kaj lepo opisal v pesmi »Valerik«. Koncem leta so mu dovolili povrniti se za nekaj mesecev v Peterburg. Nadejal se je, da mu bodo dovolili ostati v Peterburgu ali vsaj izstopiti iz službe, a na vse babičine prošnje so le odgovarjali, da je treba še počakati. Pomladi 1841. l. se je moral vrniti na Kavkaz. Z izgovorom, da je bolen, ostal je nekaj časa v Pjetigorsku, kjer ga je dné 27. julija v dvoboju usmrtil major Martinov. V hiši generalke Berziline je imenoval majorja »divjega gorjanca«. Major je slišal te besede, poklical ga na dvoboj. Lermontovu se ta dvoboj ni zdel resen, zato je streljal v zrak. Major

je pa skrbno meril, naravnost z namenom, da bi ubil, umoril nasprotnika. Poslednji je takoj obležal mrtev. Če tudi ne moremo oporekati, da je bil Lermontov zaradi svojega rezkega, nekoliko odurnega značaja tudi sam kriv tega dvoboja, vendar mora vsakdo obsojati majorja Martinova. Prav v tem vidimo smrtno rano današnjega nekrščanskega društvenega življenja, da sega človek zaradi malenkosti v groznem napuhu v pravico Stvarnikovo. Lermontov in Puškin sta nam žalostna, a svarilna vzgleda.

Sedaj treba še nekaj izpregovoriti o pesmih njegovih, ne da bi ocenjevali drugo za drugo, ampak le, da spoznamo njih posebnosti. Če tudi se je učil Lermontov od Puškina, vendar je med njima bistvena razlika; Puškin je bil dober pesnik, mehkega srca, a bister mislec ni bil. V njegovih pesmih bi zaman iskali velikih idej. Lermontove pesmi pa niso pisane le za srce, temveč tudi za um. Njegove pesmi izražajo velike, za tedanji čas nenavadne ideje. Puškin je bil sin svojega časa. Njegovo mišljenje se je sukalo v istih mejah, v katerih se je sukalo sploh mišljenje tedanjih boljših Rusov; Lermontov je pa zrl daleč v bodočnost. Njegovi nazori so še-le pozneje dobili pravo veljavo. Tedanji pesniki in pisatelji sploh so se navduševali za domoljubje, ki se kaže na bojiščih. Lermontov je pa obsojal vojno, ker imamo vendar vsi dosti prostora na zemlji. Bolje je on cenil mirni razvoj in občno blaginjo, nego bojno slavo.

Občno pravijo, da je Lermontov učenec Byronov. To se pa ne sme tako razumevati, da je Lermontov slepo posnemal Byrona, pač pa je angleški pesnik vzbujal ruskega, in zato sta si bila v mnogih stvareh somišljenika. Razmerje

med njima je blizu tako, kakor je med Petrarko in Prešernom. Vendar je večina Lermontovih pesmij toliko samostojna, toliko ruska, da se na njih prav nič ne opaža vpliv Byronov. Rodile so se v ruskem društvu in razvile iz ruskega življenja. Glavni značaj Lermontovih pesmij je nekaka mračnost, rekli bi, neki pesimizem, v katerem obsoja z bistrim umom razne napake človeške družbe. Ni bil pa slep za prednosti in vrline človeške.

Pesnik je dobro čutil, da niti ljubezen, niti prijateljstvo ne more osrečiti človeka, da je pa iskati prave sreče drugod. Žal, da je baš v tem vprašanju malo nejasen. Gotovo bi bil svoje misli razvil jasneje, da so mu bili dani daljši

dnevi. Vsi njegovi junaki hrepené po resnici.

V svojih pesmih se peča najbolj z višjimi stanovi; škoda, da ni bolj spoznal vrline ruskega preprostega naroda, v katerem je še zdravo jedro. Kajpada ruska aristokracija mu ni mogla biti za vzor, v tolažbo. Žal, da tudi on sam ni mogel, ali ni hotel zapustiti spomina na-se — kot na istinitega junaka.

Najboljše so Lermontove lirične pesmi. V epiki se ne kaže še tolik razvoj pesnikov. Skoro vsak pesnik se najprej peča z liriko in še-le pozneje se začne baviti z epiko. To je tudi pri Lermontovu.

Kot velik pesnik slovanskega naroda zanima Lermontov tudi nas. Temu zanimanju naj ustrezajo naše kratke črtice.

Usoda Japoda.

Avgust pozove vojske svoje;
Krepkó med vrste rog zapoje:
»Časté že Jova vsi narodje,
Edino v Istriji Japodje
Castè še lastnega Bogá.
Junaki vrli, kaj velja?
Če vse božanstva naša moli,
Naj li Japod sam lastna voli?«

Prestopi glas japodske meje,
Da kruti Rimec nadnje speje;
In urno se zberó možaki,
Oborožijo se junaki,
In v Métule, v trdnjavo vró,
V obzidje trdno se zapró.
Sovraga čaka četa mala
In brusi meče in bodala.

Pa pride Rimec krvoločni,
Vihtilec meča, strelec ročni.
In brž obkolijo zidovje
Jekleni Martovi sinovje.

Oblake trga bojni klic,
Frči kamenje, roj puščic —
Za možem mož se Rimcem grudi,
Za možem mož Japodom tudi.

Na noč potihne bojevanje,
Pa zjutraj spet začne se klanje:
Vojakov rimskih goste tolpe
Pripravljajo metala, stolpe.
Razsaja zopet boj strašan,
Besni cel teden, slednji dan;
Rimljan napada hrabro mesto,
Ki je bogovom svojim zvesto.

Na zidu sprožijo se loki,
Avgusta rani strel na roki.
Avgust preti z rokó krvavo:
»Za rano to ti vzamem slavo!
Potarem, Métule te v prah,
Da te pokrili bo zelen mah,
In groblje bodo grob prostorni,
Kjer bo trohnel Japod uporni.«

Zapoje rog, in kakor strela
Naskoči mesto vojska cela:
In proži kopje, buta, kruši,
Kriči, besni, zidovje ruši;
 Z zidú, pod zidom teče kri
 In vodo v jarku rdeči.
Divjajo, škrtajo Rimljani,
Obupno se Japod jim brani.

Pa Mars besní, Japod že vidi
Vrzeli, špranje v mestnem zidi —
Pospravijo žené, otroke
V prostorne hrame in visoke:
 »Ne bo ti suženj, Rim, Japod,
 Ne boš krivičen mu gospod!«
Plameni švignejo visoki,
Upepelé žené z otroki. — —

Sovrag si v mesto vhod odpira,
Pritiska noter in prodira;
Do zadnjega se moštvo brani,
A zmagovalci so Rimljani. — —
 Junake strl si, kruti Rim,
 Končal žene in deco jim,
Uničil rod in strl mu prava —
A strta ni Japodov slava!

A. H.

Zlato srcé.

(Spisal A. S.)

Tiho in skrivnostno lega somrak
na ljubko gorsko vasico, katera
se po trudapolnem dnevnem delu
pripravlja k nočnemu počitku; tiho in
dražestno že plava blede mesec preko
gorjanskih hribov ter razliva srebrne
žarke svoje po tihi dolinici. Nekaj teh
srebrnih žarkov šine k nizki hišici in
posveti skozi malo okence v izbo.

Tam v kotu leži na otepu slame mlada,
bolna žena, poleg nje troje otročičev.
Tik okna pa sedi otožno mož pri mizi,
opirajoč svojo skrbi polno glavo v dlan.
Mesečni svit obseva glavo sedečega
moža.

»Oče!«, oglasi se v kotu dete, »oče,
za Boga vas prosim, dajte mi košček
kruha, jako sem lačen.«

»Meni, meni — tudi, lačen sem tudi
jaz in mala Metka«, in šestero suhih
otroških ročic se stega proseče k očetu
pri mizi.

»Moj Bog!« vzdihne bolna žena.

Zbolela je reva s tremi otroki zaradi
pomanjkanja — glada.

»Jezus, Marija! še ob pamet bodem«,
vsklikne njen mož. Delal je z ženo noč
in dan, živel je, ker ni imel imovine,
kakor se pravi, »iz roke v usta«; živil
je sebe in družino vselej pošteno, in
vendar se ni mogel ubraniti neizpros-
nega gosta — hude stiske.

Mož je bil krojač, in ker ni imel dosti
dela od svojih sosedov, delal in šivaril
je za prodajalca narejene obleke v bliž-
njem mestu. Ta prodajalec ali preku-
povalec je imel več takih delavcev, ka-
terim je dajal delo, kakor in kadar se
mu je zljubilo. Bili so vsi ubogi tlačani.

Tak ubog tlačan je bil tudi naš moj-
ster. Iskal in prosil je dela povsodi,
toda ni ga dobil nikjer. Oni prodajalec
ga sedaj ni potreboval. Tako sedi tu pri
mizi in globoko vzdihuje; težke misli,

katere mu rojé po glavi, legle so mu na prsi kakor težak kamen. Ubogi mož!

Otroci med tem zaspé od lakote.

Mož vstane, vzame s police ženino ruto in jo splete kot vrv, obesi jo na močan žrebelj v zidu in okoli vratú si zadrigne svoj jermen.

»Joža, za Boga, kaj pa misliš?« zavpije naglo žena, ker je uganila možev namen. »Kruha, kruha«, prosijo otroci, ki so se vzbudili vsled materinega jadicovanja.

Nesrečni oče sname z vratú jermen in drvi iz sobe.

»Mati, oče nečejo, dajte nam pa vi kruha«, prosijo otroci iz nova.

»Pozno je že, sedaj je noč, ljubi moji«, tolaži jih mati; »jutri bodete dobili kruha. Sedaj pa še molimo! Izgovarjajte za menoj: »Oče naš, kateri si . . .«

Pač nikdar še ni v tej borni izbi odmevala tako proseče in ginljivo molitev: »Daj nam danes naš vsakdanji kruh«, kakor to krasno poletno noč.

Bleda luna se skrije za oblake.

* * *

V prvem nadstropju župnišča one vasi je bilo okno na vrt še odprto. Priletni župnik T. i je sedel pri mizi in pisal.

Kar nekaj završi pri oknu — skok! in pred starim župnikom stoji človek s krepeljcem v roki.

»Ne črhните, če vam je vaše življenje ljubo! Dajte denarje!«

Gospoda župnika je seveda ta nepričakovani ponočni gost prestrašil, toda, kakor je bil jako dober in mil, deje: »Za Boga, človeče, ali ste ob pamet? Ali ne veste, kje in kod se hodi k meni? Denarja hočete? Dragi moj, mnogo ne bodete dobili pri meni.«

»Denarje, če ne . . .«

»Prijatelj, bodite tiho, da vas kdo ne sliši. Tu imate, to so moji poslednji novci.«

Župnik stisne nekaj ponočnemu gostu v pest ter ga odriva k oknu.

»Pojdite, držal vam bodem lestvico, da ne padete. Lestvico prislonite pod okno in glejte, da vas nihče ne vidi.«

Ponočni obiskovalec stopi s tresočo nogo na lestvico, župnik mu jo pa drži mirno, in ko siloviti mož stopi na tla in izgine v nočni tmuni, zapre okno, poklekne pred razpelo ter dolgo, dolgo moli.

»Gospod, kaj pa je bilo po noči? Čula sem neki ropot nad nami«, vpraša ga zjutraj stara kuharica Urša.

»Kaj je bilo neki?« dé smeje se župnik, »sanjalo se ti je, sanjalo!«

Opoldne zopet pride kuharica.

»Gospod župnik, meni to ne gré v glavo. Na vrtu pod oknom je prislonjena lestva, včeraj je bila še pod hruško za plotom; na vašem oknu je pa utisneno veliko stopalo.«

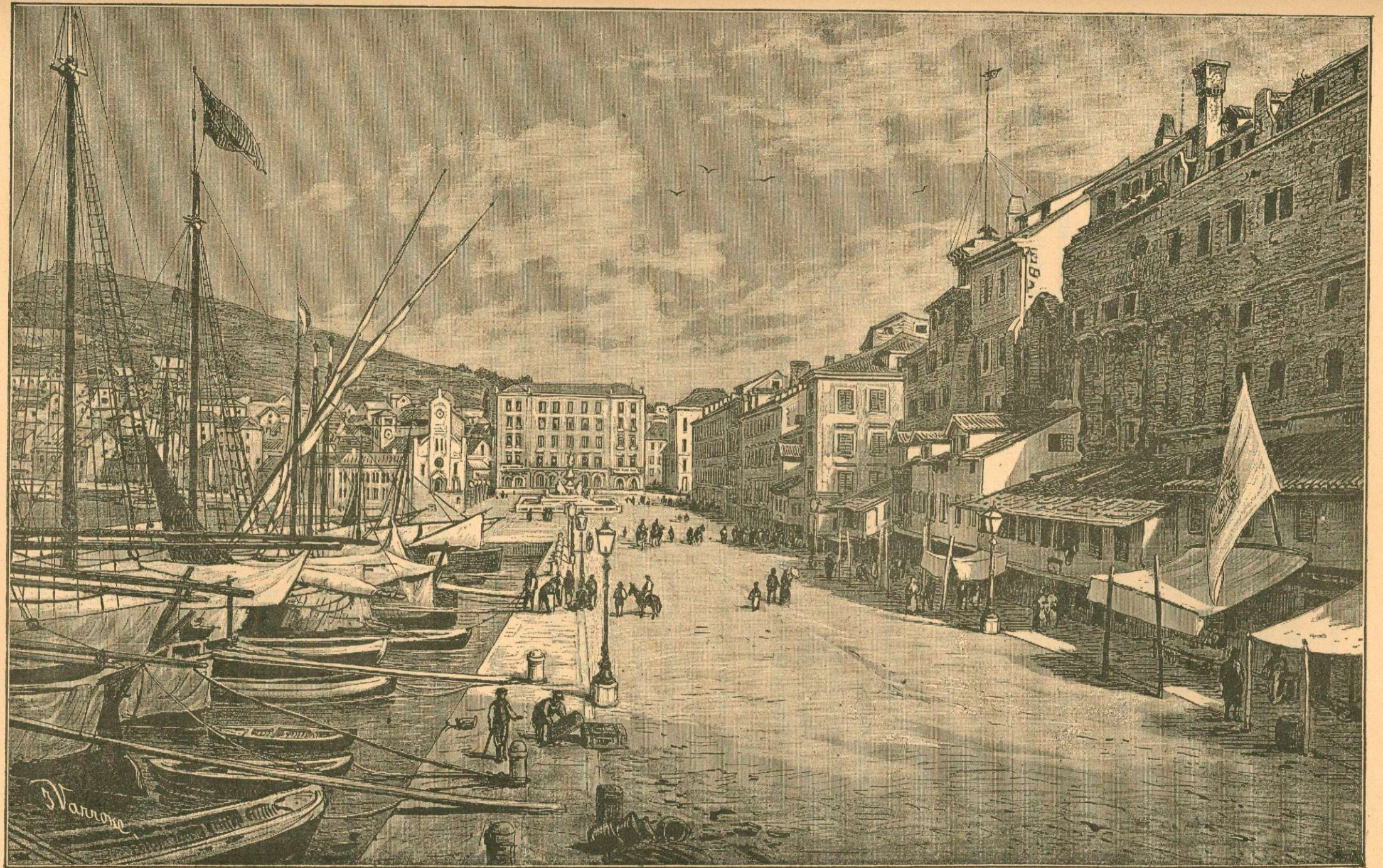
»Urša«, odgovori župnik resno, »bodi si kar hoče; toda povem ti, da mi o tem ne črhneš nikomur, če ne, bodeš morala takoj iz službe, dasi že bivaš pri meni celih dvajset let, kar pastirujem tu v G«

Dva dni nato zvé župnik, da je krojač nekam izginil s svojo rodbino. Žena in otroci se bili bolni, pa vendar so morali nekam z neusmiljenim možem.

»Hm, vzela ga je noč«, deje župnik sam pri sebi, »odnesel je pa seboj tudi denarce za mojo prodano kravo.«

* * *

Minulo je od tedaj deset let. Skrbi in močna naduha so upognile sivolasemu župniku glavo skoro do prsij. Bil je že ves »trhel«, kakor so navadno rekli župljani.

Spljet z morskoga brega.

Bil je prekrasen pomladanji dan. Župnik je sedel kakor običajno pred svojim čebelnjakom, kar se odpró durice na vrt, in pred sivolasim župnikom stoji lepo oblečen mož čedne postave.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Na veke, amen! Le blizu! Kaj bi pa radi?«

»Častiti gospod, odpustite mi, za Boga vas prosim. Nikjer nimam ni miru ni pokoja.«

Tuji mož se trese po vsem životu, in po licih se mu uderó debele solze.

»Dovolite, dragi moj, kdo pa ste? Jaz vas ne poznam«; in župnik čudeč se ogleduje tujca.

»Oropal sem vas!«

»Mene? I kdaj neki?«

»Pred dvanajstimi leti sem vas napadel po noči v sobi.«

Sedaj uprè župnik presenečen svoje oči v tujca.

»Pred dvanajstimi leti? Bože moj, kako hitro mine čas! — Tedaj pred dvanajstimi leti? Dovolite, da malo spravim v red svoje misli! Vidite, na stara leta zapušča človeka spomin. Ali ste vi morebiti tisti . . . ?«

» . . . lopov«, vikne tresočim glasom tujec.

»Ne, tako nisem hotel reči. Ste-li vi tisti krojač, kateremu sem ono noč izročil novce za prodano kravo?«

Tujec, znani nam krojač, debelo pogleda župnika. »Da ste mi izročili one novce? Saj sem vas hotel . . . «

» . . . prosit miloščine? Vem, vem, toda malo čudno je bilo to vendar in v nepravem času. Nu, saj je to vse minulo, in kakor vidim, koristili so vam ti novci. Sèm k meni se vsedite in povejte mi, kako in kaj!«

Krojač sede obotavljajoč se na klop tik župnika in jame: »Pred vsem vas prosim, gospod župnik, povedite mi,

kako je bilo to možno, da niste tedaj klicali na pomaganje? Da bi se bili branili, Bog mi odpusti ta velik greh, v svoji grešni zaslepljenosti bi bil učinil zločin in vas morebiti ranil, ubil.«

»E, kaj še! Čemu bi se neki bal? Moje, kakor vsakega človeka življenje je v božjih rokah, in brez božje volje ne pade niti tiček s strehe. Poznal sem vas tedaj in uganil, da vas je samo siromaštvo napotilo k onemu ponočnemu obisku.«

»In tudi oblasti me niste naznanili?«

Sivolasi župnik se tiho nasmeje. »Čemu sem vas hotel oznaniti? Katoliški duhovnik sem, poznal sem vas poprej kot poštenega moža, znana mi je bila tudi nekoliko vaša bêda, pa ne dovolj. Vedite, dragi prijatelj, pomagati vam prej nisem mogel, ker je sedaj na svetu premnogo uboštva. Zakaj niste prišli po dnevu? Sreča je bila vendar za vas, da ste prišli še o pravem času. Da bi bili prišli drugi dan, denarci za kravo bi bili že v drugih rokah. Toda pustiva to, in povejte mi rajši, kako se vam je godilo teh dvanajst let!«

»Pravijo, častiti gospod, da krivično blago nima božjega blagoslova. Pri meni pa je bilo inace. Šel sem z ženo in otroki po svetu. Otroci so se ukrepili, in žena je čudesno ozdravela. Dobri ljudje so nam svetovali, naj gremo v Bosno, kjer je po dohodu naše vojske povsodi dosti zaslužka, in ljudje so dobro plačani, zlasti rokodelci. Odri-nemo torej na pot v Bosno. Dela sem tukaj dobil, in sicer obilo. V istini smo imeli srečo. V petih letih sem postal čislan mojster in sem še doslej. Dela imam zmerom obilo, zaslužek je velik, novcev imamo precej prihranjenih, rod-bina je zdrava, živimo srečno in zadovoljno, — da bi le ne bilo nobenega očitanja, slabe vesti.

Hotel sem se tisto noč, videč, kako žena in otroci umirajo od glada, — obesiti. Žena mi je to zabranila. Hudobni duh mi pošepeče na uho: „Pojdi v župnišče! Župnik je star, gotovo ima denarja, nihče te ne bode videl; pograbiš denar, ter izgineš s svojo rodbino.“

Kaj se je zgodilo, veste sami. Povém naj še to, da sem tedaj čakal dva dni s strahom in grozo, kdaj pridejo po-me orožniki in me odvedejo v zapor.

Sedaj pa veste vse, gospod župnik. Prosim vas še jednoč v imenu žene svoje in otrôk, kateri za vas molijo vsak dan, prosim vas odpuščanja, saj sem vam prinesel seboj one denarje z obrestmi vred za deset let; tu jih imate!«

Župnik vzame novce in jih vtakne v žep ter deje tresočim se glasom:

»Sam Bog vas je poslal danes sem. Zakaj ti denarji ne bodo dolgo moji, da, še ogreli se ne bodo pri meni. Že čakajo nanje zopet drugi. Rekli ste, da krivično, nepošteno blago ne prinaša božjega blagoslova. Dobro ste rekli. Čudnim načinom ste res tedaj prosili miloščine, toda verjemite mi, dal sem vam takrat rad te novce, podaril sem jih vam« — sivolasemu župniku zablesté solzé v očeh — »molil sem tedaj za vas, da vas Bog privêde na pravo pot. Njega zahvalite za vse, ne zapuščajte Boga, da vas tudi on ne zapusti! Da, prijatelj, sedaj je na svetu bede, kakor mrčesa nad vodo, a tudi bogastva je sila veliko, toda največkrat je bogastvo brez Boga, in beda brez Boga. Verjemite mi, starčku že na robu groba: Ne bilo bi toliko bede na svetu, da bi marsikak revež ne iskal pomoči v samomoru in grehu, temveč pri Bogu; ne bilo bi toli bede na svetu, ko bi imel marsikateri bogatec svojega Boga v nebesih in ne v pozemskih zakladih, da

bi vsakdo pomislil: kar imam, vse prihaja od Boga, in kaj bodem vzel seboj v večnost? Nič drugega, kakor svoja dobra in slaba dela. Na obresti pri Bogu nalaga, kdor se usmili ubožca.

Želim vam od duše in iz srca pri Bogu vse dobro. Blagoslovil vas je Bog, zato se spominjajte, kaj in kdo ste bili prej; ne obračajte obličja in roke od prosečega človeka! Ohranite vselej v srcu živo vero, vzgojajte deco v strahu božjem in poudarjajte povsodi, da ste katoličan. Kadar bodete čuli o duhovnikih razne stvari ali pa o njih čitali v novinah, dobro premislite, kdo tako govori ali piše, in spominjajte se tudi časih v tihi molitvi svojega bivšega župnika, kateri skoro priporoči materi zemlji telo, dušo svojo pa nebeškemu Očetu!«

* * *

Dragi mi čitatelj, možno, da se ti dozdeva marsikaj v tej kratki povesti čudno, ali da je vse izmišljotina bujne domišljije moje. I nu, so i čudni ljudje na svetu v sedanji dôbi, in marsikaj čudnega se med njimi dogaja. Povest je pa po vsem navzlic temu — istina.

Mnogi imajo oči, a ne vidijo, in ušesa, pa ne slišijo, ki v slepi strasti in v svoji nepremišljenosti zasramujejo katoliškega duhovnika.

Sivolasi župnik naš, o katerem sem pripovedoval, preselil se je v večnost pred tremi leti. Sprevod njegov je bil takšen, kakoršnega povsodi v Slovencih prireja verni slovenski narod svojim dušnim pastirjem. Nebrojna množica naroda, domačih župljanov in iz sosednih krajev, med njimi mnogo duhovnih prijateljev, je spremilo nepozabnega pokojnika na grobišče, in ob njegovem grobu so tekale solzé odkritosrčne bôli in pravega žalovanja. Vedelo in čutilo je dobro to preprosto, ubogo

gorjansko ljudstvo, koga so tu naposled spremili k večnemu počitku; vedeli in čutili so župljani, da so položili v grob: zlato srcé, katero je bilo vselej sočutno odprto siromakom; vedelo je ljudstvo, da to srce, prej tako skrbeče in čuteče, prestalo je sedaj býti, in čuda

ni, da so vsi objokovali svojega največjega tolažnika in dobrotnika.

In še pozni rod bode pripovedoval o župniku, kateri je mnogo let blagodejno pastiroval v župniji G, in marsikdo bode pokleknil kraj groba in pomolil za dušo pokojnikovo.

Na Samovcu.

(Povest. — Spisal Podgoričan.)

V.

Samovčan je prav hitel z Aničino možitvijo. Takoj, ko so pospravili seno in žito, da je bilo največje delo v kraju, šli so delat k beležniku pismo. Po kratkem besedovanju sta se ženinova in nevestina stranka zjediniili ter sta podpisali ženitovanjsko pismo. Tudi Anica se je podpisala, ker je bila kakor mrtva stvar v roki svojega neizprosnege očeta. Protiviti se bi bilo zanjo brezuspešno in vsako ugovarjanje bi bilo že itak napeto razmerje med očetom in hčerjo le poostrilo.

O tem zmenku se je kmalu zvedelo na vse strani. Pa kaj se zvé tako hitro, kakor da se hočeta ta in ta vzeti? In to je že taka navada, da se mnogo več govori, kakor je res, da se najmanjša pičica, ki se nahaja na dobrem imenu, časti ali poštenju prihodnjih zakonskih, razmaže v velik madež. Tem več govoré ljudje, čim manj so jima prijazni. Vrstnice in tekmovalke Aničine so imele o njej kaj mnogo povedati, bodisi iz sovraštva, iz zavisti ali radi česarkoli. Zlasti one, ki so bile neprostopvoljno že device v srpanu (kakor jih imenujejo) in pa tiste, ki niso imele posebno

čednih obrazov, brusile so svoje jezike ter o njej mnogo strupenega povedale, posebno kar se tiče njenega prijateljstva z Lovretom.

Lovro je bil že toliko srečen, da je zvedel posredno ali neposredno vse, kar se je govorilo. Dobri prijatelji — kdo jih nima? — so mu brž prinesli vse na ušesa, kar so zvedeli od deklet, največ zato, da so — »prevzetnega prihajača« dražili in žalostili. Po drugi poti so skrbeli drugi, da je tudi stara mati vse zvedela, kar se je kvasilo o njenem sinu.

Dasi je Lovro dobro vedel, da se bode Anica možila, vendar ga je osupnila novica, da je že skleneno pismo. Njegovo srce se je napolnilo z žalostjo.

Ves se je izpremenil. Prej živahen, zgovoren in vesel stopal je sedaj rad po samotnih potih in stezah počasi in zamišljen; glavo je nosil sklonjeno, kakor po zgodnji slani poparjena cvetica svoj cvet; cvetoča lica so mu upadla in bledela in visoko čelo, prej tako ponosno, dobilo je brazde. To niso bila znamenja srčnega miru, sreče

in veselja, radosti in zadovoljnosti. In njegove oči, ki so izgubile prejšnji lesk in odsev, pripovedovale so umevno, da divjá v prsih mladega človeka vihar, ki uničuje duševno in telesno mlado življenje. Svet ni imel zanj nobenega veselja več. Nem in top je bil za vse. Le redko je bil doma pri svoji stari materi, katero je sinova nesreča tudi bolela, samo drugače kakor njega. Res, Lovro je visoko pogledal, ker se je — skoro berač — drznil pogledati v obraz bogati Samovčanovi Anici. A srce in duh se ne dasta stisniti v ozke meje telesa; slobodna in neomejena se hočeta gibati, živeti in veseliti.

Neki večer, malo dnij pred poroko, vrne se Lovro truden in lačen domov od dolgega pohajanja. Ker je bilo toplo, sede na tnalu na leseno kobilo, podprè si glavo z lakti in gleda zamišljeno tje gori na reber, kjer je stal Samovec. Kmalu se zmračí, nebo zažari, na večerni strani se prikažejo polagoma nebrojne zvezdice. Nad poljem se je vzdigovala tista lahka meglica, ki nastopa po toplih poletnih dneh kmalu za solničnim zahodom; po zraku so brneli krvočni komarji, drobne mušice in nebroj drugih mrčesov; za njimi so se poganjali s tihim vzletom lačni netopirji, katere je privabila noč iz temnih lukenj in dupel . . .

Mati Lovretova je s skrbjo pogledovala iz veže zamišljenega sina, in ko le ni sam prišel v sobo, kjer se je hladila večerja, šla je še ona ven, da bi ga opomnila.

»Lovro, ljubi moj Lovro, že zopet tako zamišljen!« nagovori ga mati, prime za roko ter mu pogleda v upadli obraz. »Pravični Bog! Sin, kaj ti je, da sahnesh in veneš, kakor cvetica v suši? Ali nisi zdrav? Kaka morilna bolezen te pa razjeda? Ljubi sin, govôri!«

»Mati, saj veste.« Votlo se mu prikrade glas iz prsij.

»Sin, pozabi in udaj se volji božji! Usojena ti gotovo ni bila ta, za katero si se tako trudil in še sedaj vzdihuješ. Morda pa tudi ni taka, kakor se ti zdi, morebiti te ni vredna. Pozabi jo, saj bodeš živel lahko in srečno tudi brez nje.«

»Mati, vi tega ne poznate, ako tako govorite. Za-me je sedaj ogrenjeno življenje; vsak dan mi pripravlja novih bolečin. Da bi bil še kdaj srečen in vesel, ne morem upati.« Pobesil je glavo.

»Sin, glej in slušaj, kaj ti pové tvoja stara mati, ki je bila nekdam tudi mlada in je že izkusila marsikaj na svetu. Nekdam se mi je godilo ravno tako, kakor se godi sedaj tebi, in menila sem, da mi ni mogoče več živeti. Res me je hudobni duh zapeljeval, naj si končam življenje, a bila sem dovolj trdna v izkušnjavah in danes, čez toliko let, še živim, ako ne v bogastvu, pa vsaj zadovoljna s tem, kar imam. Tako bodeš tudi ti prebíl to izgubo in živel bodeš gotovo še dalj časa, kakor jaz, in lahko še lože, saj si zdrav in krepak, in svet je tudi velik.«

»Morda je vse to res, kar pravite, a jaz gotovo ne bodem mogel pozabiti svoje ljubezni. Kako mi bode, ko bodem gledal družega zraven nje, ki mi je bila najdražja na svetu!«

»Ljubi sin! Na svetu je vse minljivo in pozabno. Pozabil bodeš vse. Minula bode žalost, umirilo se ti bode ranjeno srce in vesel bodeš, kot si bil prejšnji čas. Verjemi!«

»Da, da, žalost bode minula, prav pravite, mati, toda takrat, ko me bodo položili v krsto ter odnesli iz te kočice tje k cerkvi, kjer bodo položili umirjeno moje srce v hladni grob.«

»Sin, ne tako! Ne govôri tako! Tudi ti bodeš še vesel.«

»Vesel, pravite, bodem in srečen? Za me ni veselja in sreče več. Ako bi bila Anica umrla, bil bi se morda potolažil, ker bi bil jasno videl, da ni namenjena meni za ženo. Upal bi bil, da se snideva v večnosti. Živel bi bil kot dober, pošten človek. A sedaj — kakšno upanje še imam?«

»Pojdi v kočo, pozabi, in videl bodeš, da bode dobro.«

»Živeti ne morem več tu, kjer me vsak grm, vsako drevo spominja prejšnje sreče in veselja. Kolikor mi je še usojeno živeti, preživeti hočem na tihem med tujimi ljudmi, v drugih krajih, kjer me nikdo ne pozna, kjer se mi ne bode vsakdo škodoželjno posmehoval.«

»Najbolje je doma, in srečen bodeš le v domovini. Tu glej na okoli« — in starka je naredila z roko polkrog — »poznaš vse; nikjer ne najdeš lepših krajev, nikjer ne tako zadovoljnega ljudstva, kakor tu pri nas. Videl bodeš pač ljudi oblečene v svilo in okrašene z biseri in zlatnino, a da bi bili tako zadovoljni, kakor pri nas, ne najdeš jih križem sveta. In naše gore in doli in polja in logi: kje se nahajajo njim enaki? Ostani doma pri svoji stari materi, ki ti gotovo vse najboljše želi.«

»Res, mati, lep kraj je tu in srečno ljudstvo, a ravno zato bi bilo huje meni živeti med srečnimi v lepem kraju, kjer bi me vse spominjalo nekdanje sreče. Iti hočem v tujino, in ako kdaj pozabim, kar je minulo, povrnem se gotovo v domačijo k vam, mati, kjer bodem živel pri vas, ako ne srečen in vesel, pa vsaj v miru.«

»Kam pa hočeš iti?«

»Čez morje v Ameriko.«

»Čez morje v Ameriko, praviš?«

»Da; tja čez morje pojdem. Morda se mi tam posreči pozabiti svojo nesrečo. Marsikdo je našel srečo onkraj morja, morda jo najdem tudi jaz; morda pozabim neizmerno izgubo in si morebiti še z delom pridobim denarja, s katerim utrdim vam in sebi neskrbno bodočnost. Potem pa, ako bodem imel denar, izseliva se iz tega kraja, da se mi ne bodo vedno vzbujali bridkostni spomini.«

»Čuj, Lovro, kaj ti povem! Ostani tu; ne išči si sreče onkraj morja! Ako te je volja pozabiti, kar si imel, pozabiš lahko tu, in ako hočeš delati pridno in vstrajno, delaj tukaj, in godilo se ti bode boljše, nego tam za morjem.«

»Mati, draga mati! Težko se ločim od vas, a še tisočkrat težje bivam tukaj. Ako bi vi vedeli, kako me boli tu notri v prsih, kako poka po meni od žalosti in tuge, kadar zagledam ono-le poslopje tam gori«, pokaže na Samovec, »ne branili bi mi iti proč, proč iz kraja, kjer je grob sreče mojega srca.«

»Ako misliš, da bi ne mogel tu prestat, pojdi, idi v tuji svet, a na tujem v šumu veselega sveta ne pozabi mene, svoje rodne matere, ne pozabi kraja, kjer si dorastel!« dé starka z milim glasom, ko je videla, da ne more več braniti.

»Ne pozabim vas nikdar.«

»Idiva k večerji!«

Lovro vstane in gre za materjo k večerji. Nadaljevala sta pričeti pogovor.

Po večerji seže Lovro po klobuk in urno odide iz hiše. Krene na stezo proti Samovcu.

»Še enkrat jo hočem videti — poslednjič, predno grem iz tega kraja; govoriti hočem z njo, naj stane kar koli«, dé ter stopi hitreje po ozki stezi, katero so slabo razsvetljevale zvezdice. Bil je mirno; v robovskem lesu se je oglašal čuk.

Zagrozil se mu je bil Samovčan — a gnalo ga je vendar s tako silo tje gori, da se ni brigal za grožnje ponosnega kmeta.

Med tem, ko se je Lovro razgovarjal z materjo, slonela je Anica na oknu svoje sobice, podpirala si je z belo roko vročo glavo in je tužno zrla v svetlo večernico, ki se je zasvetila na jasnem nebu. Na bledem obrazu ni videti veselja, ni sreče. Kaj ji teži srce? Kaj ji kalí veselje mladih dnij?

V hiši in okoli nje je nenavadna živahnost in delavnost; pripravljajo za njeno svatovščino. Še malo dnij in stopila bode z neljubljenim ženinom pred oltar, kjer se bode sklenila ž njim za vse življenje.

Čim bliže je prihajal ta dan, tem tesneje in huje ji je bilo v srcu. Kako drugače bi pričakovala tistega dne, ako bi si sama izbirala ženina! Izkušala je vsaj malo pozabiti prošlost svojo, — a nikakor ni mogla. Premišljevala je sedaj to, sedaj ono, da bi se zamotila, toda vse zastonj. Pretesno se ji je zdelo v sobici, šla je ven na vrt, da bi si pod milim nebom v večernem hladu vsaj nekoliko pregnala bridke, a vendar vsele spomine.

Konec kozolca pod košato jablano je nekdam njen oče postavil klopico, in tje je prišla sest sedaj Anica. Tam je sedela poprej mnogokrat ter je zrla v dolino, na Robovje in k Pečarju, ko je še tam bival Lovro. Takrat je bila vselej vesela, ker nevesela bodočnost ji je bila še zakrita.

Prišla je na vrt, da bi se nekoliko razvedrila, a pogled doli na Robovje jo je žalostil še bolj. Še živeje se je spominjala Lovreta, ko je zrla doli po stezi. Vsi dogodki, veseli in žalostni, so ji stopili živeje pred oči. Vedela je, kako rad jo ima, in z nemiro je mi-

slila, kako neizmerna je njegova žalost, kako krvaví njegovo blago srce, in ali ne bode on morda zato vse življenje nesrečen. Kaj bi dala, ako bi mogla to predrugačiti!

Zaželela si je videti še enkrat Lovreta, še enkrat se pogovoriti ž njim, predno se zaveže z drugim za vse žive dni. Gledala je po stezi in mislila.

Ko je tako zrla v gosti mrak ali skoro noč, zagleda nekoga prihajajočega po stezi. Strese se. Nekaj ji zašepeta, da je on, da prihaja tisti, ki si ga je zaželela, dasi ji bode pri njegovem pogledu pokalo srce. Pričakovala ga je trepetajoč, srce ji je močno bilo.

Prihajač krene prišedši na vrt proti njej. Najrajša bi bila zbežala, a neka nevidna moč jo je pridrževala na mestu. Še malo korakov in pred njo je stal Lovro.

»Moj Bog, ali si tukaj?« viknila je polglasno.

»Anica!«

Pogledala mu je v upadli obraz. Stresnila se je, ko ga je videla vsega izpremenjenega. Delal se je mirnega in ravnodušnega, a vse, obraz, oči, njegovo kretanje, vse je pričalo o dušnem trpljenju. Ni si mogla misliti, da bi ga žalost v kratkem času mogla toliko izpremeniti.

»Anica, ne zameri, da te motim. Gotovo se me nisi nadejala sedaj, a neka moč me je gnala z vso silo sèm gori na Samovec, da te še enkrat vidim, da poslednjič govorim s teboj. Hudo mi je, da moram iti proč iz ljubega mi kraja, a še stokrat huje bi mi bilo, ako bi šel brez slovesa od tebe — —« Glas mu obnemore. Ponudi ji roko, ter se vsede k njej na klop.

»Lovro, Lovro, ljubi moj Lovro!« Vroče solze jo polijó po licu.

»Ne tuguj! Ne smeš jadikovati. Mora že tako biti. Predrugačiti se sedaj ne

dá in se tudi ne smé. Morda bi bilo za te še slabše. Udaj se usodi, zaupaj v Boga in pozabila bodeš vse lahko, kar ti teži srce.« Tolažil jo je, sam tolažbe potreben.

»Kaj misliš o meni! Gotovo veruješ, da sem jaz vesela privolila v to zvezo, misliš, da sem jaz z lahkim srcem podala roko? Prosim te, sodi drugače o meni! Bila sem . . .«

»Dovolj, dovolj, Anica, vém vse. Ti si prisiljena vzeti njega, prisilil te je oče. Braniti se sedaj več ne smeš. Oče že vé, kako je za te bolje. Mene pa pozabi, da ti spomini ne bodo grenili življenja. Tudi jaz grém proč od tod, proč iz domovine, to pa zato, da mi ne bodeš vedno pred očmi, da me bodeš prej pozabila, saj za me v tem kraju itak ni več sreče, ni veselja.«

»Kaj pa misliš, kam hočeš iti?« vpraša ga Anica vsa preplašena.

»Iz domovine, proč iz tega kraja na tuje, tje čez morje hočem iti!«

»Lovro, nikar!«

»Moram, proč moram iz teh krajev, ločiti se od prijaznih gričev in dolinic, kjer sem preživel najveselejše dni svoje mladosti. Jeziti se zato na te ne smem in ne morem, saj vem, da si nedolžna, a smiliš se mi, ker vem, da je tudi tebi hudo. In sedaj — naj ti še enkrat sežem v roko, še enkrat slišim tvoj glas, saj je morda — — zadnjikrat!« Z drhtajočim glasom je izpregovoril zadnje besede.

»In na tujem bodeš pozabil na domovino, na mater, prijatelje, znance, pozabil bodeš vse in tudi . . .«

»Tebe, hotela si reči. Morebiti bi bilo dobro, a bojim se, da ne bodem mogel. — Saj veš, grm, ki ima močne korenine, utrga se rajši, kakor bi se dal izruvat, in ostanki poganjajo zopet zelenje in cvetje. Tako je tudi z lju-

beznijo: utrga se, a popolnoma se izruvat ne dá.

Oba sta molčala.

»Dovolj je, muditi te ne smem«, povzame zopet Lovro. »Predno grem, še prosim, da pozabiš mene, ako me moreš; udaj se volji očetovi, prenašaj potrpežljivo vse težave, bodi zadovoljna z možem, katerega ti je izbral oče. Tako bodeš živela najbolje. Sedaj moram iti. Bodi . . .«

»Lovro, še počakaj!«

»Ne, ne, Anica, čas poteka, tudi te ne smem tu muditi, sedaj tem manj, ker v malo dneh stopiš z drugim pred oltar, ki bode do smrti tvoj srečni mož. Ločiti se morava. O, srečne ure — minule so kot sanje! Odpira se mi bodočnost brez upanja, brez tolažbe. Anica z Bogom!«

Bila je težka ločitev. Ne bodemo je popisovali do pičice.

»Ostani tu«, zakliče še Anica, skoro premagana od žalosti, »ne hodi proč, ali pa vzemi še mene s seboj! Ne zapusti me, Lovro!«

»Anica, ljuba moja —«

»Anka! Anka!« začuje se Samovčanov glas od hiše.

»Kličejo te.«

»Z Bogom, Anica!« šepne Lovro in izgine, ne čakajoč odgovora, da bi ga ne videl Samovčan.

Bleda se je vrnila Anica na očetov klic v sobo. Solze so ji zastirale oči.

Lovro je hitel navzdol. Ko je bil pri Anici, polajšala se mu je nekoliko sedanjost, udal se je svojim čustvom. Samovčanov klic ga je pa vzdramil. Bridka istina, skeleča izguba mu je stopila živeje pred oči, vsa teža njegove bolesti mu je legla na srce. Oh, bila je huda pot, težka pot.

Čez dva dni, bilo je prav v soboto, odšel je Lovro proti mestu; mati ga je spremljala do železnice. — Srečno pot!

V ponedeljek po Lovretovem odhodu se je pomikala proti župnijski cerkvi dolga vrsta svatov, ki so bili razven neveste vsi veseli. Nekateri so se veselili dobrih jedil, katera bodo uživali, drugi sladkega vina, katero bodo pili, tretji pa, posebno mlajši, godbe in plesa. Okoli cerkve je stalo mnogo radovednih gledalcev.

Vstopijo; toliko svatov prihaja malokdaj v cerkev. Anica sama ni mislila, kaj se godi; le to je vedela, da ji je hudo, jako hudo. Vendar — čudno — rastlel ji je pogum, čim bolj se je bližal usodni trenotek. Bog ve, kako bi se bilo izšlo, ako bi Samovčana ne bilo v cerkvi. Ko je vprašal župnik Anico, ali želi vzeti ženina Dominika, ni odgovorila ničesar, videlo se ji je, kakor bi se pomišljala. Samovčanu je prihajala kri v glavo, hipoma si je predočil, kolika sramota zanj, če mu prečrta hči račun pred oltarjem zadnji hip. Nejevoljen zahrška, Anica se ozre nanj; oče jo pogleda tako grozeče, da se dekcle zgane ter prestrašeno reče: »Da.«

Tako je bila poroka sklenena na radost Samovčanovo.

Vrnili so se iz cerkve na Samovec, kjer je bilo veselo in veliko ženitovanje.

Zanašajoč se na živahno domišljijo cenjenih čitateljev ne bodem natančneje popisoval ženitnine, saj si bodo čitatelji in čitateljice sami popolnili, kar je tu praznega in nedostatnega. Kdo ni še bil z veseljem na slovenskem ženitovanju, ako ne svojem, pa vsaj na bratovem ali sestrinem, ali kakega sorodnika, soseda, prijatelja!

Pili so rujno vince iz Bele Krajine, kamor ga je šel sam Samovčan kupovat. Kuharica, ki takrat ni prvič kuhala na ženitovanju, delala je čast z dobrimi jedili sebi in vsemu stanu. Tudi godli so in sicer skoro tako, kakor pravi ribniška

pripovedka: »Jeden je poleno grizel, drugi je ‚mesingaste klobase‘ jel; gosli so goslale, citre so citrale, bas je pa renčal.« Samo Smolè s Trnja je delal skazo s svojo zašito harmoniko, katero je neusmiljeno vlekel, da je škripala in cvilila, kakor bi imela poln meh mladih maček. Godli so tako, da so se mladim svatom začele noge same privzdigovati, da so se vrteli v plesu; mladeniči so bili s podkovanimi petami ob trda tla, da so se kresale iskre. To je bilo veselja! Žareli so svatom obrazi od dobre volje, saj je bilo po besedah očke starešine »veselo, da nikoli tako«.

Jedina nevesta ni bila dobre volje; žalostna je sedela poleg svojega ženina, nič je ni moglo razveseliti: hladno je poslušala godbo, néma je bila za petje in pogovore; zaman se je trudil udobrovoljiti jo godec Jožek s svojimi najboljšimi burkami in dovtipi.

Gotovo niso vsi vedeli, zakaj je nevesta žalostna, tako otožna in molčeča. Res je, da se vsaki nevesti stori milo, ko se poslavlja od svojih družic, ko se ozira nazaj v brezskrbna deklinška leta, polna radosti in veselja. Z Bogom mladost in radost! Odpira se ji novo življenje, življenje skrbij in težav. Nikdar več se ne povrnejo oni veseli trenotki, ko se je radovala v krogu veselih tovarišic. Tako misli marsikatera nevesta. In Anica? — Da, tudi njo tarejo mučne misli. Ni nam treba še le ugihati, katere. Njen blede, upadli obraz izraža neizmerno boleost, udrte oči so izgubile ves ogenj in kri jih zaliva; zopet in zopet se ji zaiskri v očeh solza, ki drkne po licu.

Kadar le more, zapusti veselo, a zanjo zoprno družbo in pohiti v svojo sobico.

Minulo je tudi ženitovanje. Svatje so se razšli. Družina, sosedje in berači so pojedali ostanke.

Nekaj dnij po ženitovanju je že itak v tisti hiši, kjer se gostuje, vse zbegano, zaspano in bolno, a na Samovcu se tudi potem ni hotelo kar nič oživiti.

Mlada žena je hodila objokana po hiši in okoli hiše. Novi gospodar je malomarno ogledoval novo gospodarstvo in ni kazal prave delavnosti, kakoršne si je želel Samovčan. Stari je bil čmeren kakor meglen jesenski dan, ker je videl, da se Anica drži kakor

čmerika. In družina, videč, da med domačimi ni pravega veselja, utihnila je tudi, in vsak je le toliko govoril, kolikor je moral. Kajpada so dekletje potem pravile na okoli, da je na Samovcu silno pusto in dolg čas. »Stari godrnja, mlada gospodinja joka, novi gospodar se pa drži kakor nebodigatreba.«

Veselja ni bilo več na Samovcu.

(Dalje.)

Junak sedanjega časa.

(Odlomek iz življenja. Spisal X.)

I.

There are more things in heaven and earth,
Horatio,
Than are dreamt of in your philosophy.

Shakespeare : Hamlet.

Ge-li res bilo, ali ni bilo — kdo vpraša po tem v povestih? Vendar bi bilo večkrat dobro, da bi to vedeli. Čitatelj živi v domišljiji, kakor v istini, in ne dela rad mej med izmišljenimi dogodki in istinitimi. Žal, da se razliva izmišljena in škodljiva snov kake povesti kakor hudournik po najlepših poljih mladega srca in uma. — Naš odlomek ima resnično jedro. Dasi nima to za vrednost povesti nič pomena, ima ga pa za čitatelja. Njegovi prijaznosti izročam te vrste.

Bilo je v začetku jeseni leta 187 . . Oblačno nebo je bilo vzrok, da se je noč storila zgodaj, in že ob šesti uri so svetile svetilnice dunajskega mesta. V veliko gostilno (imenujemo jo z izmišljenim imenom) Češnjarjevo je dohajalo

sicer vedno mnogo ljudij; vrata so bila kakor pri panju luknja, ki je redko kdaj prazna. A nocoj prihaja gostov več ko po navadi; večinoma so mladi možje, nekateri tudi že v poznejših letih. Idimo za trojico, ki je v živahnem pogovoru vstopila skozi glavna vrata! Ne gré pa v sobano, kjer so navadni gostje, ampak po razsvetljeni veži in elegantnih stopnicah v prvo nadstropje; tu zavijejo vsi trije na desno, odpró brez trkanja velika vrata in stojé v dosti veliki, s plinom in svečami razsvetljeni dvorani.

Ko je vstopila naša trojica, bilo je že mnogo gospodov zbranih, izmed katerih so nekateri pazno čitali časopise, drugi so pili pivo, tretji so imeli zopet kaj drugega pred seboj na mizi. Vstopivše pozdravijo nekateri, ki so sedeli

blizu vrat, drugi pa se ne zmenijo zanje. Vsi trije sedejo k onim znancem, odloživši svoje suknje, in takoj se začne razgovor.

»Pozni ste, gospodje! Ste-li imeli kaj posebnega?«

»Nič posebnega ni bilo. A dela smo imeli nad glavo. V poslednjem trenutku smo opazili nerodno zmoto. Trebalo je popraviti. Rečem vam, bolje kamne drobiti na cesti, kakor časnikariti.«

»Ho! Prvi posel si menda še lahko izberete, Zweigner; pa mislim, da vam ne diši. Pa pustimo to! Sedaj smo tu, da preženemo skrbi in muhe. Dasi nam ni preveč dobro, vendar tudi preveč slabo ni, in upam, da pride še kaj boljšega.«

»Še kaj boljšega? Kaj neki?«

»Ali ne veste, da so lastniki naših listov dobili velikanske vsote s tem pogojem, da bodo listi pisali ugodno za plačevalce? Menite-li, da je malenkost, vtakniti v žep darilce 100 do 200 tisoč forintov, zastonj, čisto zastonj?«

»He, he! Ali lastnik — to je kaj drugega! Nam rekó: ‚Ti le piši, če ne, pa pojdi!‘ Pisati moramo, lastnik pa se valja na tisočakah.«

»Ne bodeš! Mi pišemo in mi hočemo tudi imeti delež. Če ne dobimo, upremo se in ne pišemo.«

»Tedaj dobi druge — pet na mesto jednega. To je ona grozna sila, ki nas stiska. Časnikar — to je dandanes najcenejše blago.«

Tak pogovor se je razpletal med jednim izmed prišlecev, Zweignerjem, in jednim izmed prejšnjih gostov. Po poslednjih besedah nastane kratek premolk, katerega lahko porabimo, da si ogledamo to družbo.

Ne zakrivamo čitatelju, da smo v sobani časnikarskega dunajskega društva C. Tu sem zahajajo vsak večer udje,

gostilničar jim skrbi za postrežbo. Udje tega društva sodelujejo pri mnogih časnikih; nekateri se nazivljejo tudi uredniki. Ako bi jih naštel po narodnosti, naštel bi tu zastopnike mnogih avstrijskih narodov, in po veri jednako kristijane, pa tudi jude. Lastniki listov ne zahajajo sicer redno sem, vendar pa so udje in odločujejo v glavnih društvenih vprašanjih.

Danes je došlo nenavadno mnogo udov. Predsednik jih je povabil posebej s pismenimi naznanili, češ, da pride važna stvar na vrsto, ako tudi ni posebnega zbora.

Opazovalec bi bil imel priliko, na obrazih teh mož preiskovati bolj ali manj pravilno preteklost in sedanost. Pri večini je zarisana na obraz nekaka divjost, brezobzirnost; pa tudi sledovi burnega življenja se jim poznajo, kakor gozdni požar na osmojenih štorih.

Pri oni mizi, ob kateri smo obstali poprej, sedi tudi mlad mož, mimo katerega ne bi mogel na kratko iti bister opazovalec. Zanimale bi ga nenavadno lepe poteze njegovega obraza. Visoke rasti je, a nikakor ne okorne postave, ampak krepke, gibčne in lahne. Visoko čelo, veliko svetlo oko, kostanjevi lasje mu dajejo neko prikupljivo milobo.

Ta zanimivi mož se je bil molčé naslonoil s hrbtom na stol in poslušal poprej navedeni razgovor. Zdelo se je, kakor bi bežali temni oblaki preko njegovega čela. Nagne se proti mizi in zgane proti sosedom z roko, kakor bi hotel nekaj reči. Drugi upró vanj svoje oči, in takoj ga nagovori prejšnji sosed, ki je pomiloval časnikarski stan.

»Težko nam je, priznati to resnico, a resnica vendar le ostane. Povedite, ali ne mislite tako tudi vi, gospod Rekar?«

Ta odmakne roko, s katero se je bil podprl, in reče:

»Pustimo to! Neplodne reči so. Slobodno smo se udali temu delu. Kot značajni možje potrpiamo in ne grenimo si usode! Govorimo rajši o nečem drugem. Mene druga reč bolj mika. Omajajmo vero in cerkev, prevrzimo vse njene naprave, priborimo narodom in vsem družbam slobodo, potem smo tudi sebi olajšali usodo. Ali ne veste, da je prav ona cerkev tista moč, ki uklepa vse v verige vedne stalnosti, v kateri se neče in ne more nič ganiti?«

Oko Rekarjevo je žarelo, blede lice je nekoliko zardelo.

»Gospod Rekar govori prav«, pritegne Zweigner; »katoliška cerkev je tudi naša najhujša sovražnica. Ali ne dela na vse kriplje proti nam, ali se ne bori zoper nas na vseh straneh in z vsemi svojimi pomočki: v svojih časopisih, knjigah, na shodih, celó v cerkvah, in kdo vé, kje še?«

Razgovor je bil krenil na pravi tir. To se je videlo iz živahnosti, s katero so se nevedé gibali ob poslednjih besedah.

»Naj pogine«, zacvili malo človeče, katerega ne bi bil sicer nihče opazil ali pogledal, »naj pogine! Jaz ji hočem stopiti na vrat.«

Družba se zasmije, začuvši te junaške besede iz ust pritlikavca, vendar mu nekdo pritrdi:

»Dobro, gospod urednik, dobro! Takih močij potrebujemo.«

Sedaj se pa zasliši tam od neke bolj oddaljene mize zvonček, in mož krepke postave ter obilnega telesa se vzdigne. Videlo se je, da hoče govoriti in da ima predsedniško čast.

Namen našega odlomka ne zahteva, da bi podajali čitateljem celi ta govor. Ne brigajo nas namreč vse one stvari,

ki zanimajo časnikarja, ampak brigamo se za srce človeško, njegovo življenje in gibanje. Le toliko povemo, da je v nemal govor za boj proti katoliškemu prepričanju in delovanju, ki je sedaj potrebnejši, kakor sicer. »Zakaj prav sedaj bodo poslanci naše države sklepali o važnih zakonih, važnih, da se utrdi napredek in zajezi oblast katoliške duhovščine. Sedaj treba delati, da se poslanci vnamejo za napredne predloge, treba je strahovati pogumne nasprotnike, treba je drezati počasneže, treba je kazati z gromovitim glasom, kaj zahteva javno mnenje, mnenje cele države od narodnih zastopnikov. Vsakdo naj dela po svojih močeh, da se sijajno izvrši vzvišena naloga naša. Dobivajte tudi zaveznikov; zlasti bi bili všeč duhovniki. Duhovnik, ki odobruje naše delo in naše nazore, pomaga za naš namen več, nego cela vrsta spisov. Kdor bi nameraval izvršiti kaj posebnega, njemu so na ponudbo dovoljni pomočki, pa tudi dobra nagrada.«

Po teh besedah se je vnel živahen razgovor, in predsednik je moral večkrat zvoniti, da se je ohranil red, in so govorili oni, ki so želeli.

Naš Rekar je sedel na stolu molčeč; bil je zamišljen. Ko se je zborovanje končalo, približa se predsedniku. Oni vstane, in na to hodita oba ob koncu sobane nekoliko časa sem in tje, polglasno se pomenkujoč; naposled stisne predsednik mlademu možu roko ter mu veli: »Premislite vse, in potem pridite k meni! Jutri se dogovoriva v mojem stanovanju. Pridite točno opoldne!«

Natakar je pridno donášal pijače, jeziki so se razvezali, bilo je govorenja in šumenja mnogo. Ako si se trudil ves dan, in pride ura počitka, vzbudi se ti življenje, in veselje vré iz srca, kakor bi odprl zamašeno posodo.

Naš znanec pa ni bil živahen, ni bil vesel. Zamišljen je po onem razgovoru sedel še nekaj časa na svojem mestu, potem se pa poslovi od nekaterih gostov in odide po lepih stopnicah. Prišedši na ulico jo zavije na levo in koraka, največ v tla zroč, po dolgi cesti. Pot njegova ni bila kratka.

II.

There's something in his soul,
O'er which his melancholy sits and brood;
And, I do doubt, the hatch, and the disclose,
Will be some danger.

Shakespeare : Hamlet.

V precej oddaljenem delu dunajskem se nam kaže ob istem času jako različen prizor. V tretjem nadstropju visoke hiše se suče že nekoliko časa mlada žena v mali kuhinji in pripravlja večerjo. Kuharica pač ni žena, to se vidi na njenem gladkem, nekoliko bledem licu, na njenem lepem obrazu. Torej je gospodinja sama, ki skrbi za-se in morda še za koga drugega. Če bi prišli dopoldne, našli bi pri njej še postrežnico, a sedaj je več ni, ker je odšla že kmalu po kosilu domov.

Ko se tako suče mlada žena v kuhinji, zasliši se otroški jok iz bližnje sobe. Takoj gré žena iz kuhinje v sobo, ki je dokaj majhna — druga poleg nje je nekoliko večja — in stopi ob svitu svetilnice k posteljici malega deteta. Smehljajočim obrazom stegne svoje roke proti detetu, skloni se tudi sama in je gorko poljubi. To mora biti pač mati njegova. Dete je spalo, a sedaj se vzbudilo in z jokom poklicalo mater. Kako srečno je sedaj na materinih prsih, kako srečna je tudi mati, zroča malčku v cve-toče ličice! Dasi je dete majhno, pa je lepo; materi se zdi lepo kot angelj, in sama ne vé, kako bi je dovolj ljubila.

Pa srečna mora biti ta mati z lepim detetom! Nista pretekli še dve leti, odkar je bila poročena. Stanú ni bila visokega, a bila je srca plemenitega in dobrega, kakor je še sedaj. Bila je jako lepa, in ta prednost je bila vzrok, da je marsikdo obračal za njo svoje oči, a dobil jo je — no, morebiti kmalu vstopi oni sam, saj nekdo že gré po stopnicah.

Naš znanec iz društva C. je tu. Hitro je hodil, ker nekoliko razgret je. Kako se ga razveseli mlada žena, kako mu hitro gré naproti z detetom, katero on na čelo poljubi! Za ženo pa nima danes navadne prijaznosti.

Človek bi dejal, da je ta dvojica, katero je Bog tako oblagodaril s telesnimi darovi, brez dvoma srečna. Da, lahko bi bila. A sreča je jako sitna stvar, ki sloni na mnogih, mnogih drugih rečeh, in ako le jedna omahne, izgine tudi sreča.

»Težko sem te čakala, Karol; neki nemir me je mučil, ne vem, zakaj. Tako mi je, kakor bi nam pretila kaka nesreča.«

Karol Rekar ne odgovori na to ničesar, vidi se mu, da nekaj premišljuje.

»Karol«, nadaljuje žena, »nekaj me peče in skrbi. Ti praviš, da sovražiš vero in cerkev, jaz sem pa slišala večkrat, da so vsi nasprotniki cerkve prej ali slej nesrečni.«

»Tekla, ne govori mi tako! Saj me poznaš. Kdo mi more vzeti mojo srečo, ako jaz nečem? Kdo mi jo more dati, ako si je ne pridobim sam? Da, sam, in prav to hočem. Od nikogar nečem biti odvisen; kar sem, hočem biti sam iz sebe.« V možu je kipel čuden ponos. Tekla se ga je skoro bala, tako neznosno so zveneje njegove besede.

»Karol, pomisli, da je v božjih rokah naša usoda! Samo od Boga je sreča. Ali more biti drugače?«

»Dovolj o tem! Kaj mi je še pomagal? Da, prav zaradi takih mislij in bedarij, kakoršne gojiš ti, trpel sem že mnogo, a kaj imam od tega? Jaz ne poznam Boga, jaz ne iščem sreče od njega.«

Bil je mož razdražen, a žena je globoko vzdihnila, podala možu dete in šla v kuhinjo pripraviti in prineset večerjo. Pač je kanila nekatera solza po bledem licu dobre žene, saj je bila verna, a njen mož odločen nasprotnik veri in vsemu, kar je verskega.

Napadati in pobijati katoliško prepričanje — to mu je bila glavna misel, glavna stvar, ki ga je mikala poleg neizmerne častiželjnosti. Kako je prišel do tega?

Seči moramo v prošlost našega junaka.

On ni nikakor Dunajčan, ampak Kranjec. V mestecu L. se je rodil poleg drugih otrok davkarskemu uradniku Rekarju dečko — naš Karol. Preselila se je pozneje vsa družina v večje mesto, kjer je Karol obiskoval gimnazijo. Bil je dijak srednje pridnosti, a jako nardarjen. Učiti se ni maral dosti, rad pa se je pečal z raznimi knjigami, ki so ugajale njegovi radovednosti. Bil je zgodaj zrel mladenič, pa tudi zgodaj sprijen. Nihče ni brzdal njegovih strastij; kdor se jim je pa ustavljal, na tistega se je zvalil njegov srd. In mož, na katerega je zvrnil ves svoj gnjev, bil je učitelj krščanskega nauka. Opominjal ga je nekaterikrat, milo, pa tudi ostreje. Zaradi tega ni mogel trpeti ne njega, ne njegovega predmeta, krščanskega nauka. Učil se ga je toliko, kolikor je bilo treba za red, a zraven je klel in tovarišem ponujal svoje najhujše zabavljice na vero, cerkev in njene služabnike. Z groznim sklepom, da bode delal z vsemi močmi proti veri in njenim napravam, odrine po dovršeni gimnaziji na vse-

učilišče. Ni se mu sicer tukaj obetalo nič dobrega, zakaj Karol ni mogel upati od upokojenega očeta skoro nič podpore, vendar se je hotel šolati, naj velja, kar hoče. A ni bil take železne narave, da bi se boril z neugodnostmi do skrajnih mej. Kakor je storil hitro sklep, tako ga je tudi kmalu popustil. Ko se je s težavo preživil prvo leto učeč se prava, dobi mesto pisarjevo pri advokatu; plačilo je bilo za živež in obleko. Šolanje obesi na kol. Takrat tudi spiše nekaj malih sestavkov in jih pošlje nemškemu dunajskemu listu. List jih objavi; to dá Karolu mnogo poguma. Spozna, da mu gré pisanje takih rečij lahko od rôk, da ima tudi nemški jezik dobro v svoji oblasti. Karol je bil namreč vzgojen bolj po nemško nego slovensko. V domači družini so govorili, kakor je žal v naših uradniških družinah večinoma navada, ponajveč nemško. Zato je vlekel tudi Karol vedno na nemško stran.

Po onih prvih uspehah se mu je utrdila misel, da je za časnikarja sposoben; tudi je imel za to delo mnogo veselja. Upal je, da tako ustreže svoji želji, delati zoper katoliško vero. Ponudi se uredniku, potem lastniku, in res ga vzameta najprej na poskušnjo in potem za stalnega sodelavca. Bili so ž njim zadovoljni; pisal je krepko in odločno, znal je hitro sukati časnikarsko orožje, kakor izvrsten časnikar. Tudi Karol sam je bil zadovoljen s svojim poslom, zlasti, ker je mogel živeti — dasi ne sijajno — vendar brezskrbno. Še v prostih urah je pisal raznovrstne reči, a večinoma proti veri. Ker je dobro solil spise, ugajali so, in Rekar je bil kmalu pri svojih znamenita oseba. Učil se ni ničesar temeljito, rad pa je čital, kar se je vjemalo z njegovim mišljenjem in teženjem.

Bil je že nekaj let v svoji službi, ko spozna Teklo. Ne rečemo, da je živel posebno natanko po нравnih zakonih, vendar njegov ponos ga je obvaroval, da ni zlezal v blato, kakor marsikateri njegovih vrstnikov. Imel je prave namene, ko se je trudil pridobiti dekle za-se, in česar bi marsikdo drugi ne bil dosegel, dosegel je on: dobil je njeno srce in roko. Mlada Karolova žena je bila vzgojena dobro krščansko. A kakor se godi navadno pri ženitvah, tudi ona se ni nič ozirala na mišljenje svojega ženina, kakor tudi ne njeni stariši. Še le v zakonu je spoznala to, a ker je ljubila svojega moža iskreno, izgovarjala in opravičevala ga je, češ, da je samo zapeljan in v neradovoljni zmoti.

Karol bi bil sedaj lahko srečen. Bilo je, kakor da mu je Bog poslal milo zemsko srečo, da bi tako pridobil njegovo srce, dal mu je blago ženo, da bi ž njo tudi njega oblačil. Čutil je Karol, kako visoko je nad njim po svojem mišljenju in značaju Tekla, a ni hotel tega pripoznati. Luč ga ni razsvetlila in gorkota ga ni ogrela.

Izgovarjal se je s tem, da ima žena srečnejši značaj, da ima manj strastij in

nagonov, da jo celó njena zмотa podpira. Mislil je nekaterikrat, kako bi pripravil ženo ob to prepričanje, a neki strah ga je odvráčeval, da jo je »pustil«, kakor je sam rekel, »v zmoti«. Žal, da je to močno majalo njegovo ljubezen do žene.

Nocoj je bil Karol nenavadno molčeč. Na vprašanja svoje žene je odgovarjal kratko in rezko, tudi z detetom svojim se ni maral ukvarjati. Reče, da ima dela in potrebuje mirú, ter se odtegne ženi, ki je imela opravila s svojim ženskim poslom.

Kako se pa prestraši Tekla, ko ji pové malo pozneje mož, da odide pojutranjem v neko daljno mesto — imena ni hotel povedati — in da ne vé prav, kdaj se povrne. Pové ji tudi, da ona ne more ž njim, da njegova služba zahteva to, naj se torej udá usodi. Dasi tudi dosléj moža ni bilo doma čez dan in nekaterikrat tudi nekaj dnij ne, vendar za dolgo se ni ločil od žene. In sedaj ostane sama, kdo vé, kako dolgo; mož gré, kdo vé, kam! Mlado ženo je žalost premagala, solze so jo polivale. A mož je bil nem, kakor da nima več srca zanjo. (Dalje.)

Slovenec Čehu.

(V spominsko knjigo bogoslovca F. L. napisal J. K. l. 1886.)

Kje dom je tvoj?

Od Krkonošev, Šumavskih vrhov,
Do Alp sneženih skal, do Adrije bregov,
Od tam, kjer Laba v morje se vali,
Do step kozaških, koder Don buči,
Do tje, kjer Tatra ti v nebo strmi:
Slovanov dom — to dom je tvoj.

Kje jezik tvoj?

Kjer čuje ti utéšeno srcé
Slovanov glase mile in sladké;
Kjer jezik mili ti zveni v uho,
Kot harpe glas, kot citer zvok miló,
Sovražniku kot votel grom strašný:
Slovanov jezik — jezik tvoj.

Kje up je tvoj?
 Kjer brat ti nudi roko in srcé,
 Kjer čuješ bratovsko sladko imé,
 Kjer bratovska ljubezen ti sladi
 Na zemlji svetle in temotne dni,
 S teboj se smeje in s teboj solzi:
 Na brata srcu — up je tvoj.

Krog se oglej!
 Triglava trojni vrh kipí v nebó
 In Sava bistra moči to zemljó.
 Očetov vera src je naših kras,
 Slovenske govoricice mil nam glas.
 Tu bratov četa gleda ti v obraz:
 Krog se oglej in mi povej!

In mi povej!
 Si li zapustil dom slovanski? — ne!
 Slovanski hrib in log pozdravlja te.
 Ostavil li si jezik svoj? — Nikdar!
 Naš jezik mili ni slovanski mar?
 In srca bratje dajemo ti v dar.
 Oglej se — in srcé ogrej!

Iz popotnega dnevnika.

(Piše P. Fl. Hrovat.)

I.

Ndor vedno tičí domá, vidi malo svetá«, pravi znan pregovor. Pa že tudi gola radovednost žene človeka, da pogleda kaj novega. S tem si blažiš srce in ukus za lepoto, učiš se tudi ljubiti svojo domovino in narod. Prepričaš se, da med lepimi deželami naša domovina ni zadnja.

Že davno sem želel videti sloveče igre v Oberammergau-u na Bavarskem. Igrajo se vsako deseto leto in privabijo mnogo tujcev. H krati sem želel tudi videti nekoliko svetá, razvedriti si duha in okrepčati si zdravje.

Lani mi je bila naposled sreča mila; dobil sem tudi še tovariša, veččega zdravnika-homeopata, kateremu sem torej smel popolnoma zaupati svojo malenkost. Če povem, da je imel vedno polno torbo humorja, izrekam o njem popolno po-

hvalo, zakaj prav ta lastnost kratkočasi in vedri človeka na poti. Kar sem videl znamenitega, podajem tukaj bralcem »Dom in Svet«-a, prav po načelu tega lista, da ljubímo dom, a spoznavajmo svet s skrbnim opazovanjem.

Dné 17. septembra odrineva s tovarišem, gosp. J. P., sedanjim župnikom v B., iz Novega Mesta po lepi Šent-Jernejski ravnini v Krško. Tukaj so naju čakali železniški vožnji listi, katere nama je blagovoljno preskrbel načelnik železniške postaje g. G. S prvim vlakom jo odrineva proti beli Ljubljani. Dospéjša zjutraj v mesto, opraviva svojo pobožnost in obiščeva še nekaj znancev. Potem se odpeljeva po Rudolfovi železnici proti Tirolski. Bil je lep dan. Kako so se žarile na desni strani Kamniške planine z robotim Grintovcem!

Jurče na jabljani.

Na levi pa nas je pozdravljal marsikateri drug gorenjski starina, ki stoji na straži ob meji lepe slovenske zemlje; med njimi kraljuje slovenskih gorâ prvak — Triglav. Res lepa naša slovenska zemlja!

Nehoté mi šine misel, bodem-li videl še lepše kraje? A, če bodo lepši, srca mi vendar ne bodo tako navdajali z ljubeznijo, z veseljem in srečo, kakor naše planine, naš domači svet. — Vedno bolj se bližava koroški meji, že sva v Ratečah (885 *m.*), kjer dela hribovje mejo med Savskim in Dravskim vodovjem. Sedaj jo zavije vlak čez belopeški hudournik, ki loči Kranjsko in Koroško, v Trbiž. Tu se cepi železniška proga: na levo gré na Laško, na desno pa proti Beljaku. Med potom v Beljak se nam pridruži koroški deželni poslanec G. Einspieler. Šel je na Dunaj, da bi osebno poročal ministerstvu o znanem dogodku Podkloštrom ob poslednjih volitvah, in s prošnjo, da bi se sodnja obravnava vršila pred nepristranskimi porotniki, ne v Celovcu. Kakor znano, je ta stvar že končana na čast narodnih volilcev in č. g. poslanca, kateremu so hoteli nasprotniki obesiti vso krivdo na vrat. Povedal je marsikaj o stanju Slovencev po Koroškem. Seveda ni tu prostora, niti naš namen, da bi govorili o tej stvari. V Beljaku se poslovimo od prijaznega gospoda, ki se je peljal po progi proti Dunaju, midva pa po drugi na Tirolsko.

Od Beljaka se vije železnica navzgor ob Dravi. Tu vidiš prijazni trg Špital, kmalu potem na desnici ob vznožju hribov razvaline nekdanj slavnega gradu Ostroviškega (Ortenburg). Dalje hiti po rodovitnem lurenškem polji, da dospè do Gorenjega Dravograda (640 *m.*), meje med Tirolsko in Koroško. Še kakih 20 *km.*, in že smo v prvem mestu

Tirolske, — v prijaznem Liencu. Mestece ima prelepo lego ob iztoku Izele v Dravo; prva je mnogo večja od druge. Mestece šteje kakih 3000 prebivalcev. Na okoli oklepajo kotlino visoke gore z golimi vrhunci, ki imajo po svojih dozdevnih podobah razna imena, kakor »Zla čarovnica« (das böse Weibel), »Dobri možiček« (das gute Manderl) itd. Ker sva bila že utrujena in pa, da bi se vozila po dnevu preko Brennerja v Inmost, skleneva prenočiti v tem mestu.

Prav gostoljubno naju sprejmejo frančiškani, ki oskrbujejo deško ljudsko šolo. Ko izrazim željo, da bi šla do mraka še rada pogledat nekoliko po mestu, pravijo, da tega ni treba, češ, saj je raz samostansko streho najlepši razgled po mestu in okolici. Prijazni predstojnik naju pelje v podstrešje, od koder vodijo zložne stopnice na vrh strehe; tu pa na vrhu so na vse strani raztegnena pripravna hodišča. Dosihdob še nisem videl nikjer takih hodišč po strehah. Semtertje sem videl velike čebre napolnjene z vodo. Sedaj še-le spoznam, čemu so taka hodišča vrh strehe. Ker so hiše in samostan krite z lesenimi škodljami, pripravna so taka hodišča jako za gašenje, ako bi se prijel strehe ogenj; za silo je tudi voda pri rokah.

Solnce je rdečilo s poslednjimi žarki veličastne gore, ko smo še hodili po strehi; pazno sva poslušala zgovornega predstojnika, ki nama je razlagal in kazal vse znamenitosti po okolici. Zlasti lepo je bilo streljišče, ki je bilo vse v zastavah zaradi rojstvenega dneva svetlega cesarja. Znano je, da so Tirolci izvrstni strelci, rekel bi, rojeni, zato jim je strelišče preznamenit kraj. S strehe gredoč nama reče vodnik: »Če vaju kdo vpraša, kako vama je všeč »Zla čarovnica« in »Dobri možiček«, vprašajta ga, kdaj bodeta imela ženitnino,

in ali bi ju hotel poročiti.« Moj muhasti tovariš si je to res zapomnil in tako storil. Vprašanje je vzbudilo veliko smeha, dotičnemu pa ni bilo nič kaj všeč; težko ga je potolažil, češ, saj so me drugi naučili tega.

Prišedši raz streho na vrt smo našli zbranih več bratov redovnikov. Neki mlad brat se je jako zanimal za naše podzemeljske jame in golazni, ki živé v teh teminah. Delal se je tako nevednega, kakor bi ne znal niti najmanjše reči o naši domovini. Kako sva se pa začudila, ko sva videla njegov izborni akvarij, v katerem ima razne močerrade in povodne živalice! Pozneje sva našla v njegovi delavnici na pol izdelano sliko, kar je dovolj pričalo, da ni samo umen prirodoslovec, ampak tudi spreten slikar. Na to pa se je pokazal še navdušenega pevca. Ker je bil cesarjev rojstveni dan, zabavali smo se v prijetnih pogovorih precej časa. Mi dva Kranjca sva z zanimanjem poslušala lepe tirolske »jodlarje«. Polna prijetnih čustev in zadovoljna s tako bratovsko gostoljubnostjo sva šla počivat. Spomnil sem se, kako neumno mnogi sodijo o redovnikih. Nekateri menijo, da pasejo samo lenobo in niso nikomur v korist. Drugi pa sodijo, da je v samostanih pusto, da ne sme biti nihče vesel in se ne sme baviti z nobeno stvarjo za svoje veselje. Brat, ki sem ga občudoval danes, počil bi vse take ljudi. Kako ljuba preproščina, kako mila nedolžnost mu je sijala raz obraz! In vendar je mož učenjak, prijatelj prirode, vesel in pobožen h krat. Njegovo srce je polno življenja in navdušenja za vzore človeštva. Zares, samostansko življenje mora oni spoznavati, ki je hoče soditi po pravici.

Koliko storé ti navadni menihi za oliko narodovo! Učiti narod v cerkvi, vzgajati mladino v šoli, to je njih ve-

selje, njih delo, njih življenje. Redovnik je s celim srcem, z dušo in telesom to, kar je.

Tako sem premišljal pripravljajoč se za počitek.

Drugi dan je šel vlak še-le okoli desete ure v Inomost. Ta čas sva porabila, da si ogledava mesto in okolico še natančneje. Razven lepe lege nima mestece skoro druge zanimivosti. Le pokopališče, ki je zunaj mesta, iznenadilo je naju, ker takih spomenikov doslej še nisva videla. Vsi kažejo čisto katoliški, verski značaj; poganskih alegorij, kakoršnih vidiš dovolj po naši domovini, ne zapaziš tukaj. Na okrog ob zidu so rakve, katere zaljšajo večinoma oljnate slike na platno, predstavljajoč primerne dogodke iz novega in starega zakona. Zdi se ti, da hodiš po kaki slikarski galeriji. Izmed kipov mi je posebno ugajal lep angelj iz belega marmorja, ki je bil res umetalno delo. Skoro na vsakem spomeniku visi ali stoji pred njim na tleh posodica z blagoslovljeno vodo. Vse to ti kaže, da klije v srcih prebivalcev živo in čisto versko mišljenje.

Zahvalivša dobre brate za prijaznost, pohitiva na kolodvor, da se odpeljeva dalje. Železniška proga je vedno bolj napeta; kmalu pri odhodu pridrdra vlak v skoro tri ure dolgo sotesko, »Lienzer Klause« zvano. Tukaj so se leta 1809. vrli Tirolci, katere je vodil pogumni Andrej Hofer, čestokrat z uspehom bojevali za svojo domovino in zastavili pot prihajajočim Francozom.

Ne dolgo potem dospè vlak na postajo in v trg Innichen, ki je že 1166 m nad morsko gladino. V trgu je znamenita proštijška cerkev v romanskem slogu iz 13. stoletja; portal je starinsko jako znamenit. Žal, da nisem imel časa ogledati si jo natančneje. Za nas Kranjce je ta cerkev zanimiva še iz drugega

vzroka. — Naša Škofja Loka z okolico je bila do začetka našega stoletja last brižinskih škofov (Freisingen na Bavarskem). Rimsko-nemški cesar Oton II. jo je podaril l. 973. brižinskemu škofu in mejnemu grofu koroškemu Abrahamu, ki nam je tudi zapustil najstarejše listine v slovenskem jeziku, tako zване »brižinske spomenike«. Sedmi njegovih naslednikov pa, škof Emiho, je poslal leta 1283. več podložnikov iz pusterske doline na Tirolskem v loško okolico, da bi iztrebili temne smrekove gozde in obdelali zemljo. Naselili so se v Bitnjah in Sorici. V Bitnjah so popolnoma izgubili svoj jezik, le priimki še spominjajo nemških naseljencev. V Sorici pa so si po nekaterih vaseh še nekoliko ohranili svoj jezik. Do današnjega dne se je pri njih tudi ohranil običaj, da vsako leto pošiljajo darov, navadno velikansko svečo, proštijiški cerkvi v Innichenu. Skoro gotovo sedaj sami še ne vedó, od kod ta običaj.

Ob nadaljni progi po pusterski dolini, katero s stranskimi dolinami vred prištevajo med najlepše na svetu, ne vidiš drugih znamenitostij, kakor izvirek Drave, ki pa je tukaj prav neznan.

Konec pusterske doline pa te pripelje vlak po 190 m dolgem mostu v trdnjavo »Franzensfeste«. Ime ima po cesarju Francu, ki jo je jel staviti l. 1833. Bila je dodelana še-le l. 1838. Ta trdnjava je jako važna za Tirolsko; brani namreč vhod v pustersko dolino in prehod preko Brenner-ja, ki je najnižji prelaz (1462 m) preko glavnega alpskega gorovja. Ta prehod je bil znan že Rimljanom. Leta 1772. je Marija Terezija

oskrbela boljšo cesto, po kateri so mogli voziti o vsakem letnem času. Novejšim zahtevam pa ni zadostovala sama cesta, ker je tod najkrajša zveza med Laško in južno Nemčijo. V letih 1864.—67. so gradili čez Brenner železnico, ki kaže jasno, kaj more izumiti človeški duh, in kako je napredovala tehnika v našem stoletju. Bilo je treba napraviti 22 zemeljskih prerovov in 60 daljših in krajših mostov, da se hlapon more viti preko hribovja vedno više in više. In vendar se zdi, kakor bi železnična črta bila ravna. Zato se pa šteje po pravici med najznamenitejše železniške stavbe v Evropi. — Vožnja čez Brenner je o lepem vremenu res krasna. Najzanimivejša je med postajama Gossensassom in Schellenbergom. Po dolgih ovinkih se ti vije navzgor, globoko pod seboj pa vidiš progo, po kateri si se vozil malo poprej. Semtertje se ti odpre veličasten pogled na ledenike in snežnike; vidiš Feuerstein, Schneespitze itd. Na vrhu tega pogorja je lepo gorsko jezero in kopališče, kamor se hodi bogata, na živcih bolna gospôda zdraviti in dihati čisti gorski zrak. Tu mora biti po letu res divno. Od tod drdra železnica navzdol skozi rove in po mostovih; naposled pride po dolgem rovu skozi hrib Izel mimo lepega samostana Wiltena na ravnino pred Inmost.

Ker se je nama nekoliko mudilo, nisva se dosti obotavljala na kolodvoru, ampak hitela sva, da si poiščeva primerne zavetišča in se okrepčava po dolgi vožnji. Bila sva jako dobre volje, stopivša v znamenito tirolsko glavno mesto.

(Dalje.)

Črtice o Idriji.

(Spisal Ivan Idrijčan.)

(Konec.)

Navedel sem površno vse poglavitne zgodovinske podatke o Idriji. Drugi pisatelji so popisovali boljše in temeljiteje naše rudarsko mesto, a jaz sem hotel le nekoliko oživiti spomin na preteklost, da se bralci »Dom in Svet«-a vsaj nekoliko seznanijo z Idrijo, kakor se bodo pač še z drugimi slovenskimi mesti. A poleg zgodovine so zanimive tudi navade in posebnosti Idrijčanov.

Že v prejšnjih časih so cenili Idrijčana ne le po Kranjskem, ampak tudi po drugih deželah zaradi njegove vljudnosti, poštenosti in pridnosti. Tak je Idrijčan še sedaj. Starih navad se drži trdno in menda jih ne bode popustil. Rudar, ki gré v jamo na delo, gré lahkega srca in se ne boji smrti, ki preti, da mu odreže vsak trenotek nit življenja. — On moli, predno gré v jamo na delo, v tako zvani »šelštvi« (nemški: »Anstaltstube«) molitev, v kateri se Bogu priporoča, da bi ga obvaroval nagle smrti. — V »šelštvi« visi na steni podoba križanega Zveličarja, pred katero gori svetilnica noč in dan. Pred berilom, ki je za rudarje vsak dan trikrat: ob 4 uri zjutraj, opoldne in ob 8. uri zvečer, gredó vsi načelniki pred podobo, ter molijo na glas omenjeno molitev. Po molitvi čitajo po imenu vse rudarje, ki so tedaj na vrsti, in vsak se oglasi, da je navzoč. Iz »šelštve« gredó rudarji v rov sv. Antona, na koncu katerega je kapelica sv. Trojice; goriški škof Attens jo je l. 1752. blagoslovil, in v njej se je pred mnogimi leti na dan sv. Ahacija opravljala sv. maša, kakor pravi

ljudstvo. V tej kapelici tudi malo pomolijo, potem pa odidejo po kamenitih stopnicah navzdol v rudnik. Tu se rudar oddahne, da na to tem krepkeje vrta, vozi ali pa z rovnico kleplje steno v rovu. Ko zvrta luknjo, napolni jo s smodnikom, zažge vrstico pri napolnjeni luknji, in naglo zbeži kličoč: »Gorí!« Gorje bi mu bilo, ko bi se obotavljal. Kmalu se kraj potrese, in po predorih zagrmi votlo. Ko se smodnikov dim razgubi, hiti rudar zopet na delo ter zvozi odstreljeno kamenje v za ta namen pripravljene navpične dolbine, odkoder je vozarji spravijo k jašku, da se s strojem spravi na dan. Kadar preteče pol delavskega časa, štiri ure, vzame rudar košček kruha in se malo odpočije, ker je delo težko in mučno. — V drugih rovih zastavljajo mladi rudarji »zastavljalci« z navadnim nerudnatim kamenjem stare obdelane hodnike, da ostane rudnik trden in se ne udara. — Tu v starem polomljenem rovu vidimo pri brljavi jamski luči dva krepka korenjaka, ki podstavljata z lesenimi koli skalnati strop v rovu, da se ne ruši. — Dalje za tema sta druga dva, ki polagata železni tir za jamske vozove. — Tam notri na levem križrovu so jamski zidarji, ki zidajo stene v hodniku. — Kdo je pa oni le, ki teka z »lembo« na hrbtu in vpije: »Voda«? — Vodar je, ki kliče žejne rudarje skupaj in jim ponuja vode. — Tu zopet začujemo počasne korake po praznem predoru. Star siv možak je, sklonjen k tlem in nadušljiv. Poglej ga in spoštuj njegove gube po obrazu! Kolikrat že je bilo

njegovo življenje kakor kaplja na veji! Podirali so se stropi nad njim, tla se pod njim pogrezala, padajoče kamenje mu je žugalo smrt, toda nevidna roka mu je obvarovala življenje. Ker je bolehen in ne more več opravljati težkega dela, je za ogenjskega paznika; pazeč obhodi vse rove, hodnike in dolbine, da, celo jamo, da se ne zatrosi ogenj. — Pred seboj vidiš človeka z rmeno jamšarico v roki: načelnik je jamski, on urejuje delo in pazi nad delavci v jami. A sedaj vidimo prazen jamski voz, ki je pridrdral pred nas; mladi vozar nas rad pripelje do jaška. Kmalu dospemo do obširnega obokanega prostora pri jašku. Dotlej dovažajo iz votlin vozarji rudo, od tod pa se dvigne kvišku ali z vodno, ali s parno silo. — Ako si hodil dolgo v jami, kaj rad stopiš na »vlak«, kateri te hitro in varno pripelje na dan. V ta namen moraš trikrat pri jašku potegniti za železno žico, in kmalu ti prisveti dan v jamsko noč. — V jašku je z deskami in kôli narejen oddelek, v katerem sreblje in vleče sesalnica vodo iz jame. — In tako bi lahko videli še marsikaj in se prepričali, da se vse giblje, vse je pridno in urno, kakor mravlje v mravljišču. Človeška moč in človeški razum, pâr in vodna sila — vse dela za napredek človeštva. — Kdor ni bil še v idrijskem rudniku, naj si ga pogleda, kadar ima priliko: ne bode se kesal.

Čudno se zazdi tujcu, ko obišče Idrijo, ko sliši zjutraj ob tretji uri »trojko«. Tako imenujejo rudarji znamenje z velikim zvonom, s katerim se vabijo vsako jutro, razven nedelj in praznikov, rudarji na delo. Na tem zvonu je tudi vlit napis, da naj vsako jutro ob 3. uri vabi rudarje k delu.

Ko odzvoni v zvoniku sv. Barbare, začne na »šelštvenem« stolpiču »šina

klukati«; ta rudarski izrek znači na vrvi visečo bukovo desko (šino), na katero čuvaj z lesenim kladivom tolče (kluka) primerno rudarsko koračnico. Čuden je puhli glas trde deske in se vjema s skrivnostnim jamskim življenjem.

Kakor je idrijski rudar priden pri delu in se spominja Boga, tako je tudi doma pobožen z družino. — Ako ima čas, gre rad vsak dan k maši, in tudi zvečer, ako je službe prost, moli rožni venec z družino; posebno pa hodijo Idrijčanke jako rade v cerkev. Tu vidiš v cerkvi vsako jutro pri maši toliko ljudij, kakor v kakem mestu o praznikih pri dopoldanski službi božji. Težko gré dobra Idrijčanka mimo cerkve, da ne bi stopila tudi vanjo.

Posebno se Idrijčan veseli vseh pomenljivih praznikov. Veliki teden zahaja pogostokrat v cerkev ter se posebno veseli prelepega božjega groba. Idrijski božji grob je prava posebnost. Narejen je v »rococó«-zlogu in na sredo cerkve postavljen ter ves obkrožen s cvetlicami in gorečimi svečami. Ko slečejo veliki četrtek altarje, takoj postavijo umirovljeni tesarji božji grob in veliko soboto zvečer ga med procesijo zopet spravijo. — V prejšnjih časih so čuvali grob štirje mladi rudarji, ki so bili veliki petek in do maše na veliko soboto opravljeni v železnih čepicah in v črnih hlačah; med mašo na veliko soboto pa, in sicer precej po gloriiji, so prišli drugi, ki so imeli bele hlače in na prsih rudeč šopek v znamenje, da je Kristus vstal od smrti. — V poznejših časih so čuvali božji grob rudniški čuvaji, in še pozneje udje veteranskega društva. Sedaj to ni več v navadi.

Posebno slovesno je vstajenje Gospodo na večer velike sobote. Ko prinese duhovščina sv. Rešnjje Telo pod krasnim »nebesom« pod zvonik, zaigra

godba, topiči pokajo in zvonovi veličastno oznanjajo splošno veselje. Vsa okna, da, vsako okence v najrevnejši hišici je razsvetljeno; na nekaterih krajih zažigajo tudi bengalični ogenj. In koliko ljudstva se zbere, da pokaže svojo vernost!

Posebna pa in največja slovesnost v Idriji je na dan sv. Ahacija. Ta dan je procesija, kakor na sv. Rešnje Telo in sicer v spomin vesele dogodbe. Srebrna žila se je bila namreč izgubila, in zdelo se je, da je konec rudniku. A dné 22. junija l. 1508. pridejo zopet do bogate rudnate žile, in v spomin tega nenavadnega in za Idrijo prevažnega dogodka se obhaja vsako leto na dan sv. Ahacija, to je 22. junija, veličastna procesija. Vse poti so olepšane z vejami in drevesci. Okna so okrašena s cveticami in razsvetljena s svečami. Postavljeni so prekrasni oltarji, kjer se pojó štirje evangeliji. Obhod je mičen: mnogo duhovnikov se zbere, ki gredó v sijajnih oblačilih z Rešnjim Telesom; uradniki, veterani in drugi rudniški delavci so v slovesnih lepih opravah. Kajpada igra tu dobro izurjena rudarska godbena kapela. Popoldne je na »Zemlji« — tako se imenuje neko zabavišče na zapadni strani mesta — radovanje v senci visokih in košatih dreves. Ko se zmrači, počí topič in zažiga se umetalni ogenj. Ves vrt na Zemlji razsvetlé z barvenimi balončki, godba igra, in obilno ljudstva se zabava po svoje.¹⁾

Omeniti moram tudi veselje božičnega časa. Ko odzvoni na sveti večer »Zdrava Marija«, gré hišni gospodar ali gospodinja z dvema osebama, ki neseta prižgano luč, blagoslovljeno vodo in kadilo, v vse hišne prostore, kjer

vse pokadí in poblagosloví. To lepo opravilo se ponavlja pred novim letom in svetimi tremi kralji. Po blagoslovu molijo vsi domačini rožni venec. Napravljajo tudi v mnogih hišah jako lepe jaslice.

Vernega srca je Idrijčan, pa tudi veselega je rad. Prepeva pesmi, veseli ga godba, in zasuče se časih po podu. Zares čudno je, da je skoro v vsaki družini nekdo, ki zna svirati na kako godalo. Menda je to podedovana nadarjenost, ki se je zasadila v vse čisto idrijske rodovine. Prvi naseljenci v Idriji so bili pač iz takih krajev, kjer se obilno goji godba.

Pesmij si Idrijčan sam ni zlagal, pač pa se jih navadil od drugih Slovencev. — Kakor ga godba in petje veseli, istotako tudi rad gleda gledališke predstave. Slavna cesarica Marija Terezija je za razveseljevanje rudniških podložnikov dala sezidati gledališče, v katerem se tu pa tam napravi predstava. Marsikateri idrijski igravec bi bil sposoben za večji oder, kakor je domači.

Da so Idrijčani nadarjeni, pričajo imena mnogih slavnih rojakov, ki so v obče znana. Omenjam le kratko grofa Inzaghi-ja, ki je bil pozneje kancelar avstrijskih dežel in si je vedno v srečo štel, da je bil rojen v Idriji; nadalje ljubljanskega škofa Kavčič-a, zlasti pa slavnega škofa Wolfa, ki je bil mecenat slovenski. Četrta zvezda je bil Hladnik, izvrstni rastlinoslovec in učitelj. Tudi učenjak Deschmann je bil rodom Idrijčan, enako je Danilo Fajgelj, ki je učitelj in je zložil veliko cerkvenih pesmij, tudi v Idriji rojen. — In tako bi lahko naštel še mnogo slavnih imen, ki se svetijo v slavo Idrije.

Ker je malone vsak Idrijčan nekoliko časa hodil v šolo in si ondi prisvojil potrebnih nauk za poznejše življenje,

¹⁾ Mi nismo porok, da je še dandanes tako. Nekdaj je pač bilo.

zato je tudi tujcu prijazen in mu rad postreže. Berača ne spodi od praga, temveč mu po svojih močeh rad pomaga, ker je usmiljenega srca.

Ni treba praviti, da ljubi Idrijčan svoje rojstveno mesto. On ljubi družinsko življenje, zato spoštuje stariše in stare ljudi nad vse, ljubi tudi deco. Razporov je malo med Idrijčani in tudi surovosti skoro ne opaziš.

Ker je Idrija nizko v dolini, ker ima nekatere ozke ulice in slab zrak, zato gredó prebivalci ob nedeljah in praznikih v lepem vremenu in gorkem času radi v bližnja sela ter se ondi veselé lepe prirode. Lepih sprehodov ima mesto na izbiro, zakaj takoj za mostom so lepi in hladni gozdovi z lahkimi in prijetnimi potmi.

Rad je vesel idrijski rudar in pije kozarec vina, ne da bi zanemarjal svojo družino. Kdor stopi v njegovo stanovanje, začudi se čednosti, ki ondi vlada. Tlak je čisto omit, stene pobeljene, okna imajo bele ali barvane zastore, na mehkih posteljah so bela zagrinjala s čipkami obrobljena, po stenah pa visé svete podobe. Vsa hišna posoda je čista, ako tudi ubožna. Na oknih vidiš razne cvetlice: »roženkravt«, klinčke, muškat in druge, zakaj Idrijčanke zeló ljubijo cvetlice. Kakor je v hiši vse snažno in čedno, tako je tudi v kuhinji in drugih hišnih prostorih.

Kakoršna je rudarjeva hišica od znotraj, taka je tudi zunaj. Največ jih je postavljenih iz lesa in ometanih z apnom; okvirji pri oknih pa so lično pobarvani. Strehe so krite z lesenimi škodljami, le malokatera z opeko. Navadno imajo hiše po dve nadstropji. Pri tleh je skoro v vsaki hiši hlev za

kravo. — Okrog mnogih hiš je vrt, da se pridela nekoliko zelja in krompirja čez zimo.

Toda ni vsak rudar tako srečen, da bi imel svoj dom. Mnogo več je takih, ki morajo stanovati pri drugih. — Jako hvalevredna naprava so rudarske hiše, ki so last rudniškega erarja. Tu dobi rudar po jako nizki ceni lepo in zdravo stanovanje: jedno sobo in kuhinjo, ali pa tudi dve sobi v novejših cesarskih hišah. Tudi mal vrtič se dobi s stanovanjem vred. Drugi rudarji stanujejo v zasebnih hišah in dobivajo od hišnega gospodarja ali pa od kakega kmeta v bližini za malo najemščine kos sveta, na katerem si nasadé navadno zelja za zimo.

Kakšna je hrana rudarjeva? Navadno imajo še v nekaterih hišah za zajutrek »krop«, »podmetnico« (redok turščični sok), sicer pa ponajveč kavo. Opoldne je rudar turščične žgance in »hosto« (zmes fižola in zelja ali repe), katera je sploh vsak dan na mizi. Jedenkrat v tednu je tudi »žlikrafe« (idrijska narodna jed), ki so za Idrijčana jako imenitni in se ne smejo pogrešati ob nobeni boljši priliki; v nedeljo si pa privošči mesa, ako si ga ne more med tednom.

Cesarski rudarji dobivajo v Idriji žito po jako znižani ceni v cesarskem skladišču; zato imajo lahko vedno kruha za potrebo. Brez zadostne hrane bi rudarji jako hirali in zgodaj obnemogli, ker je njih delo težko in mnogokrat zdravju škodljivo. Dasi ne živi idrijski rudar potratno, živi pa zadovoljno, dobro vedoč, da ima vsak stan, kakor tudi vsak kraj svojo solnčno, pa tudi senčno stran. Bog daj, da bi bila Idriji in Idrijčanom še dolgo sreča mila!

O slovenskih gimnazijah in njih letošnjih izvestjih.

(Poroča V. B.)

(Dalje.)

Gako sklepam iz poročila novo-ustanovljene puljske gimnazije. Ondi je posloval v preteklem letu na ljubo večini nenemških dijakov (za Nemce je bilo vpisanih med 90 do konca leta preostalimi dijaki samo 11) pripravljavni tečaj (Vorbereitungscurs), s katerim se je prav za prav gimna-

zija puljska pričela; čitati je namreč v letopisu na strani 27.: »Im Schuljahre 1889/90 war die Vorbereitungsclass bereits in Pola und zählte 42 Schüler.« Da je tej pripravnici nemški pouk glavna svrha, to je pri navedenih razmerah povsem naravno; brez nje bi nemška gimnazija v Pulju sploh ne bila možna.

Sv. Alojzij v nebeški slavi.

(Po fotografiji žive slike Marijaniških gojencev.)

— Tudi na goriški gimnaziji je bil nekdanj »pripravljavni razred za učence slovenske narodnosti«; v šolskem letu 1876/7, ko je bil ravnatelj dr. J. Zindler, sedanji nadzornik za srednje šole na Štajerskem in Koroškem, bil je še. Ker utegne čitatelje zanimati dotično slovenski pisano poročilo, naj posnamem iz njega glavne stavke: »Z gimnazijo zvezan je pripravljavni razred za učence slovenske narodnosti.

Namen temu razredu je, da se učenci privadijo nemškemu kot učnemu jeziku na goriških srednjih šolah... Vpisovali se pa bodo le učenci slovenske narodnosti, ki so tretje leto narodne (sic! ne: ljudske!) šole, torej najmanj 9 let dovršili. Toda vpis je le začasen in velja samo za en mesec. Ko preteče mesec dni, zberejo se učitelji razreda in se posvetujejo med seboj, kateri učenci so v materinem jeziku toliko izurjeni, da

bodo namen, ki je stavljen pripravljav-
nemu razredu, z nekoliko gotovostjo
mogli doseči. Učenci, pri katerih se iz-
kaže, da niso dovolj pripravljeni, za-
vrnejo se po ukazu vis. ministerstva od
10. avgusta 1870., št. 7648, v narodno
šolo nazaj. Merilo za razsojevanje, ali
je učenec dosti pripravljen ali ne, bode
pa to-le:

a) Iz veronauka v materinskem je-
ziku: Toliko znanja, kolikor si ga lahko
pridobi v prvih treh letih narodne šole.

b) Iz jezikov:

1. Materinski jezik: Dobro razume-
vanje tega, kar kdo pripoveduje. Pra-
vilno in razumno branje tiskanega in pi-
sanega berila, pripovedanje tega, kar se
je bralo, ročnost v prepisovanju stavkov.

2. Nemški jezik: Znanje nemške abe-
cede. Pravilno branje tiskanih in pisanih
stavkov.

c) Iz računstva v materinskem jeziku:
Ustna in pismena vajenost v štirih po-
glavitnih računih v celih številkah od
1—1000

Dijakov je štel ta razred 54. Ko
je poročevalec prišel na goriško gim-
nazijo, tega razreda ni bilo več; kdaj
ga je nestalo, ne znam, ali lahko si
je misliti, zakaj: iz pripravljavnice se
je imel dobivati material za gimnazijo,
tedaj še dosti skromno obiskovano (kon-
cem šolskega leta 1876/7 štela je gim-
nazija 272 dijakov); ko se je pa sčasoma
obiskovanje povišalo (koncem šolskega
leta 1886/7. je bilo 381 učencev), iz-
vršila je bila pripravljavnica svojo dolž-
nost in prestrigali so ji nit življenja.

Na čvrsti podlagi pa so po mojih mislih
osnovane utrakvistiške t. j. nemško-slo-
venske gimnazije. Da čitateljstvo brže
in boljše seznanim z njih ustrojem, na-
vedem naj »in extenso« učni načrt izdan
po ministerstvu za uk in bogočastje dné
22. julija 1882. l., št. 10.920, ki poleg
nekaterih posebnih določil velja za obe
gimnaziji ljubljanski in gimnazijo novo-
meško in sicer z besedami prof. D. Karlina
v njega sestavku: »Kratka zgodovina
c. kr. nižje gimnazije v Kranju« v leto-
pisu »Matiče slovenske« za leto 1887.,
str. 71. Tisti ministerski ukaz slôve:

»Kot potrebo za sedanost in bližnjo bodoč-
nost priznavam, kar se tiče slovenskih učencev,

tak učni načrt, po katerem se vsak učenec, brez
preziranja pravega gimnazijskega smotra, poučuj
v potrebnih znanostih najprej v materinskem,
potem v nemškem jeziku, da dobi popolno spo-
sobnost za znanstvene študije na univerzi.

Zatorej ukazujem naslednje:

1. V I. in II. razredu je slovenščina učni
jezik za vse učne predmete; po nekoliko izvzeta
je le nemščina kot učni predmet, katera se ima
poučevati že v I. razredu, kakor hitro je to mo-
goče, z nemškim in slovenskim učnim jezikom,
tako, da se ima v II. razredu pri nemščini
slovenščina rabiti le toliko, kolikor je neob-
hodno potrebno, da učenci dobro umejo dotično
tvarino.

Nemščina pa se odslej poučuj v prvih dveh
razredih po štiri ure na teden.

2. V III. in IV. razredu je nemščina učni
jezik le za nemščino in grščino; za vse ostale
predmete pa slovenščina.

Pri prelaganju Caesarja se more razven slo-
vensščine rabiti tudi nemščina.

Nemščina se ima v III. razredu poučevati po
tri, v IV. po štiri ure na teden.

3. Relativno obligatni (ali prosti) predmetje,
izvemši petje, imajo se poučevati z nemškim
učnim jezikom (a sploh se podajaj terminologija
v obeh jezikih).«

Razvidno je iz navedenega učnega
načrta, da tudi sedaj še nimamo utra-
kvistiških celih gimnazij, ampak samo
tri nižje; zakaj od V. razreda dalje je
nemščina učni jezik za vse predmete
razven slovensščine, katera se poučuje
slovenski po določbah ministerstva za
uk in bogočastje z dné 20. septembra
1873. št. 8172. Toda dosegli smo vsaj
to, da naša mladina z narodnih šol tudi
lahko prestopi v gimnazijo, ne da bi se
ji radi neznanja nemškega jezika zabra-
njeval pristop do višjega pouka. Zajedno
je ta pridobitev neizmerno važna za raz-
voj našega jezika in slovstva. Že sedaj
se pozna njen vpliv; dijaki, ki sedaj
zapuščajo gimnazijo, izvežbani so ne-
primerno bolje v slovenskem govoru in
pisavi, nego smo bili mi, in verodostojni
možje, ki poslujejo že dalje časa pri zre-
lostnih izpitih, trdijo, da sedanjih di-
jakov zrelostne naloge iz slovensščine se
ne dadó niti primerjati z dotičnimi iz-
delki prejšnjih let. In kar je najvaž-
nejše: sedanji naraščaj rabi slovensščino
z lahkoto tudi pri znanstvenih razgovorih
iz katere koli stroke, dočim smo mi še
ob takih prilikah brž posegli po nemščini.
Nedostatek prejšnje učne uredbe smo
živo čutili zlasti učitelji, ki smo se morali,

ko je napočila nova dōba, sami še le vežbati, učiti in vaditi v znanstveni terminologiji slovenski. Tako dobivamo polagoma inteligencijo, ki je znanstveno izobrazena na narodni podlagi, in že sedaj se proizvodi znanstvene naše književnosti jako ugodno razlikujejo od prejšnjih neokretnih, samouških, diletantških poskusov.

No, zlata dōba nam tudi sedaj še ni napočila; zakaj, ker nimamo še nikakih velikih šol, tudi nimamo izključno slovenskih gimnazij, niti si jih v sedanjih razmerah želeti ne moremo. Neizprosne razmere silijo našo mladino sedaj, kakor preje, da se hodi šolat v Gradec ali na Dunaj; torej treba, da je popolnoma večša nemščini. V ta namen pa ne bi zadostovalo, da bi se učila nemščina skozi vso gimnazijo samo kot učni predmet, če še po toliko ur na teden; to nam potrjujejo oni dijaki nenemških narodnostij, ki s svojih čisto narodnih učilišč pohajajo na nemška učilišča; uveril sem se sam, da dijaki prišedši s čeških ali laških gimnazij iz početka niso še umevali predavanja. Potrebno je torej, da se razven nemščine kot učnega predmeta tudi še ta ali oni predmet poučuje nemški. Toda odveč in našemu znanstvenemu razvoju na veliko škodó je to, da se vsi predmetje (razven slovenščine) na višji gimnaziji poučujejo nemški, in v bližnji bodočnosti bodi naš program ta, da se bodo tudi na višjih gimnazijah vsaj nekateri predmetje predavali slovenski; zahteva ta je skromna, a za nas prevelike važnosti; naj se odločilni faktorji v ta namen ne branijo nikakega truda!

Torej tudi po novem učnem načrtu nižje slovenske gimnazije ni naš dijak istopraven z dijakom Nemcem; poleg vseh tistih bremen, katera mora nositi le-ta, imata slovenski prvošolec in drugošolec jeden predmet več, in sicer jako težaven predmet, to je nemščino po štiri ure na teden. Iz vsega, kar smo do sedaj povedali, razvidimo, na kako imenitnem mestu je nemščina v učnem načrtu slovenskih nižjih gimnazij: ona je tista vez, ki spaja le-te utrakvistiške šole s popolnoma nemško višjo gimnazijo, ona posreduje v zvezi z nemško

predavano grščino tisti sicer nemožni prestop iz slovenske četrte v nemško peto šolo. Jasno je, da pri tako važnem predmetu ne kaže časa tratiti s šalami, niti s kakoršnimikoli zamudnimi ali pustolovnimi poskusi: i učitelju i učencu je vestno in točno izvrševati dolžnosti, drugače se ne doseže svrha. In ta se mora doseči, zakaj svarilo proti vsaki popustljivosti i učenčevi i učiteljevi in zajedno kontrola, ali se je dosegla določena svrha ali ne, je grščina v tretji šoli, katere učni jezik je nemški. Res je torej, da je nemščina kot učni predmet »pièce de resistance« v učnem načrtu nižjih naših gimnazij, je tista Arhimedova točka, kjer bi višja oblast zastavila svoj drog, ako bi hotela umakniti nam zopet naše itak male pridobitve. To pa si lahko mislimo, da višja oblast vedno s paznim očesom spremlja napredek v tem predmetu.

Iz dosedanjih podatkov je lahko spoznal čitatelj našo sodbo o tem, ali je pri grščini v tretji šoli in dalje umestna nemščina kot učni jezik ali ne. Razven tega, da si na ta način višja oblast varuje jamstvo, da se v prvi in drugi šoli v nemških urah vestno porablja odmerjeni čas, tudi nam samim ne more biti neljuba ta uredba. Dokler si namreč sami ne pridobimo velikih slovenskih šol ter morajo naši abiturijentje biti popolnoma večči v nemščini, umestno je, da se jeden ali drugi predmet — grščina — poučuje nemški, zakaj kar trdijo instrukcije (str. 72.) o latinščini v prvi šoli gledé na nemške dijake, rekoč: »Die Lateinstunden selbst werden anfänglih ohnedies zum guten Theile auch Lehrstunden deutscher Grammatik sein«, isto velja o grških urah v tretji šoli za naše dijake; praktično uporabljanje nemščine kot učnega jezika pri grščini bolj uri naše dijake v nemški govoricí, nego par ur nemščine kot učnega predmeta poučevanega po stari slovniški metodi. Da je to res, pričajo nam poljske gimnazije, na katerih se nemščina kot učni predmet dovolj goji, namreč v I. šoli po šest, v II. po pet in vseh ostalih razredih po štiri ure na teden, in vendar so praktični uspehi, kakor je znano, jako mali.

Toda zakaj se je uprav grščina izbrala v ta namen? Tudi ta misel se mi ne zdi nič napačna; pouk v grščini je čisto vsprejden latinskemu: i v slovnici, i pozneje pri prevajanju klasikov se ponavljajo isti izrazi, ista terminologija. Ako se torej grščina poučuje nemški, to nismo nič na izgubi gledé na znanstveno izobraževanje našega jezika, a bili bi pri vsakem drugem predmetu; naši dijaki pa se igraje lahko utrdijo v nemški terminologiji, katere jim je neobhodno treba, ako se hočejo posvetiti višjim studijam, treba sploh v trdem boju za obstanek, katerega bijejo z nemškimi svojimi sorojaki. Menim pa tudi, da iz vsega, kar smo do sedaj povedali, sledi prav logično, da bode kazalo tudi tedaj, kadar se višja gimnazija preustroji ter do malega posloveni, ravno pri grščini pridržati nemški jezik.¹⁾

Sedaj pa se nam uriva prevažno vprašanje, ali je v prvih dveh letih nižje slovenske gimnazije možno doseči svrhu, določeno od višje oblasti nemškemu pouku? Le-temu so odmerjene, kakor smo že slišali, i v prvi i v drugi šoli po štiri ure na teden; se-li morejo slovenski učenci, katerih nemško znanje je pri vstopu v gimnazijo neenako, (ker prihajajo iz raznorazrednih narodnih šol), večinoma pa seveda skromno, toliko izuriti v dveh letih, da utegnejo potem v tretji šoli umevati nemško predavanje v grščini? Jaz sem uverjen (in to po svoji izkušnji), da je to možno. Toda kako?

Najpreje seveda treba učitelju nekoliko potrpljivosti in vstrajnosti. Čemu to poudarjamo? Saj se menda samo ob sebi umeva! Res, da, in to je povsem naravno, zakaj razmere so se predrugačile: narodna šola dandanes po pravici nima več namena ubijati jedino nemščino mladini v glavo, ampak ima druge bolj praktične namene. Čemu bi se n. pr. v kaki šoli na kmetih, katere

¹⁾ Usojamo si pripomniti, da bi prav pri grščini želeli, naj bi se učitelj skrbno oziral tudi na slovenščino, ki je v mnogih rečeh podobna grščini. To jako podpira učenca in mu pomaga umevati prelepi klasični jezik. Kajpada bi moral učitelj grščine biti slovenskim dijakom vselej Slovenec.

Uredn.

zadnji, recimo, drugi razred obiskuje dvajset kmetiških otrok, jednemu izmed njih na ljubo, ki misli vstopiti v latinske šole, po več ur na teden otepala nemščina? To bi bila za vse druge pač gola potrata dragega časa. Treba torej računati z izpremenjenimi razmerami, in zato treba učitelju pri nemškem pouku, zlasti iz početka, blagovoljne potrpljivosti; te pa, kakor se nam vidi, pogrešamo zlasti pri starejših učiteljih, ki so seveda vzrasli v drugačnih razmerah. O njih nepotrpljivosti uverile so me često njih tožbe o malovrednosti današnje narodne šole, o nenadarjenosti in nezmožnosti današnje mladine itd.: *laudatores temporis acti*. Jaz pa pravim: če bi dijaki pri vstopu v gimnazijo ni trohice nemščine ne znali, dosežna bi bila tista svrha. Sicer je pa visoka oblast gotovo močno ustregla tistim nestrpljivcem z določilom, da bode od letošnjega leta počenši dijakom prebiti vsprejemni izpit tudi iz nemščine. Hvala Bogu, da ima dotična naredba dostavek, da smejo učitelji, tudi ako je uspeh tistega izpita nepovoljen, vsprejeti dotičnika, ako je sicer videti priden in razborit. Ta dostavek je jako umesten; zakaj premnogo je bilo slučajev, ko so kmečki dečki, ki so iz početka jako malo večji bili v nemščini, že v prvem letu z vstrajno pridnostjo prekosili tudi v tem predmetu mestne svoje tovariše, ki so se kmalu polenili zanašajoč se na svojo iz doma prineseno nemško učenost. Razsodni učitelji se torej ne bodo pomišljali, da se o priliki, seveda ne brez tehtnega preudarka, okoristijo s tistim dostavkom. Žalostno bi pa res bilo, ako bi neznanje nemščine nadarjenim in pridnim dečkom smelo za vselej zapirati pot do višje omike. — Že zgoraj, ko sem odločno trdil, da se dá tista učna svrha doseči v določenem obroku, bilo mi je na mislih, da je dosežna samo s pravo metodo.

Katera metoda je pa prava? Instrukcije, ki sicer za vsak predmet na gimnazijah določujejo učni načrt tako podrobno, da je ta podrobnost, kakor se v obče trdi, na kvar individualnosti učiteljevi, instrukcije, pravim, puščajo nas v tem obziru čisto na cedilu;

obsezajo pač tudi določila o nemščini kot učnem predmetu, toda za nemške dijake ali vsaj za gimnazije z nemškim učnim jezikom; o drugem živem jeziku, ki ni materin jezik dijakov, ne določujejo ničesar. Tudi tolmačenje učne osnove, veljavne o nemščini za slovenské utrakvistiške gimnazije, katero nam objavljajo leto za letom poročila i ljubljanske i novomeške višje gimnazije, ni toliko obširno ali podrobno, da bi po njem imel učitelj »gebundene Marschroute«. Čudno je tudi, da učni osnovi ljubljanske in novomeške gimnazije nimata vzajemnih določil. Oglejmo si letošnji poročili. V ljubljanskem poročilu čitam pod zaglavjem »Lehrverfassung« . . .

I. Classe: 3. Deutsch: (Abth. a, nemški oddelek) Grammatik: Lehre vom einfachen, erweiterten und einfach zusammengesetzten Satze, regelmässige Formenlehre, parallel mit dem lateinischen Unterricht. — Lesen, Sprechübungen. Vortragen. — Im II. Semester: Orthographische Uebungen jede zweite Woche; Aufsätze monatlich zwei, abwechselnd Schul- und Hausarbeiten (torej vsega skupaj po štiri pismene naloge na mesec). — (Abth. b, slovenski oddelek). Empirische Erklärung der Elemente des einfachen und zusammengesetzten Satzes. Die Formenlehre parallel mit dem slovenischen und lateinischen Unterrichte. Einübung der starken Verba gelegentlich der Lectüre. Lesen, Sprechen, Nacherzählen und Vortragen memorierter poetischer und prosaischer Stücke. Schriftliche Uebersetzungen aus dem Slovenischen in's Deutsche. — Im II. Semester mitunter schriftliche Wiedergabe erklärter Lesestücke. Monatlich zwei Arbeiten, abwechselnd Schul- und Hausarbeiten.«

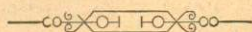
Pod istim zaglavjem je čitati v novomeškem poročilu:

»Deutsch, 4 Stunden: Formenlehre. Der einfache Satz. — Elemente des zusammengesetzten und zusammengesetzten Satzes. — Lesen, Sprechen, Nacherzählen und Vortragen memorierter poetischer und prosaischer Stücke. Orthogra-

phische Uebungen. — Schriftliche Uebersetzungen aus dem Slovenischen in's Deutsche, im II. Semester mitunter schriftliche Wiedergabe erklärter Lesestücke, monatlich vier, abwechselnd Schul- und Hausarbeiten.«

Odkod ta razlika v učnem načrtu nemščine med obema gimnazijama, za kateri velja izimši risanje, ki je v Novem Mestu obvezni predmet ista učna osnova (»Lehrverfassung«)? Učni načrt novomeški je skoro do pičice isti, in zlasti število pismenih nalog isto, kakor na nemških oddelkih ljubljanske gimnazije. Podobne razlike kažeta učna načrta obeh gimnazij za II. šolo: v Novem Mestu pišejo, kakor v nemškem oddelku ljubljanske II. šole, po trikrat na mesec: »Monatlich drei Arbeiten, abwechselnd Haus- und Schulaufgaben«, a v slovenskem dotičnem oddelku v Ljubljani pišejo, kakor v I. b, samo po dvakrat na mesec: »Schriftliche Arbeiten, wie in I. b. Classe, doch vorwiegend Nacherzählungen.« Celó v učnem načrtu za III. šolo se ne ujemata rečeni gimnaziji; novomeška ima isti načrt, kakor ljubljanska za a. (nemški) oddelek, a ljubljanska ima ta-le dostavek: »(Abtheilung b). Derselbe Lehrstoff, dazu (wenn thunlich) Uebersetzungen schwieriger Erzählungen aus dem Slovenischen.« — Ne verjamem, da bi bila višja oblast s premislekom izdelala in določila omenjene razlike; če jih pa ni, tedaj bi pa pač dobro bilo, da jih skoro odpravi, in sicer vsekako v zmislu določb veljavnih za ljubljansko gimnazijo, ki kolikor toliko ustrezajo našim razmeram, med tem, ko je učni načrt novomeške gimnazije malo da ne gol posnetek instrukcij, ki niso namenjene slovenskim gimnazijam.

(Dalje.)

Pod lipo.

Pod lipo sem prišel domov,
Kako sem željno čakal hipa,
Da me pod hlad sprejame lipa,
Ki senči mili rôdni krov!

Pod njo sem nékdaj bdél v nočeh,
Njé list je tajno z vej mi šúmel,
Po svoje sem ga takrat úmel,
O svetlih, srečnih sanjal dneh.

Šepeče mi kot nékdaj list,
A zdaj ga úmem jaz drugače.
Moj duh v spominih žalnih plače,
Pod lipo jaz več nisem ist . . .

A. M.

Vodnik v novi izdaji.

(Spisal V. B.)

Knjižnica družbe sv. Cirila in Metoda. VI. zvezek: »Pesmi Valentina Vodnika«. Uredil Fr. Wiesthaler. V Ljubljani 1891. — Cena nevezanemu zvezku 15, vezanemu 20 kr. — Z le-tem zvezkom je družba sv. Cirila in Metoda razširila delokrog svoji knjižnici, katera je dosedaj obsegala domovinske spise in življenjepise, ter je s tem pokazala, da namerava izdajati tudi imenitna dela starejših pisateljev, katerih že ni več dobiti v knjigotrštvu, o katerih pa je želeli, da se kar najmočneje razširijo med narodom. S slavno družbo vred smo uverjeni, da ta misel je jako dobra in novo podjetje plodonosno; zajedno smo pa tudi živo uverjeni, da se izdaja Vodnikovih pesmij ni mogla izročiti spretnejšim rokam, nego se je. Gosp. ravnatelj Fr. Wiesthaler, ki je imel tudi za »Matico slovensko« urediti »Valentina Vodnika izbrane spise«, izešle lansko leto, bavil se je dlje časa temeljito i z Vodnikovimi izdanimi deli i z njegovo skoro do cela še nenatisneno rokopisno ostalino; to nam daje poročstvo, da nihče ne bi bil mogel povoljnejše izvršiti tega dela. Vjemamo se pa tudi popolnoma z nazori, po katerih je urejeval gospod izdajatelj »Valentina Vodnika izbrane spise« i njegove »Pesmi«, zlasti tudi s tistim načelom, da jezika pesnikovega ni nikjer popravljal. Bolje nego bi mi mogli zagovarjati to načelo, branil je je gospod izdajatelj sam v obeh knjigah; navedimo torej po nekoliko njega samega besede. V »predgovoru« Matičine knjige piše g. ravnatelj Wiesthaler: »Pri uredbi sem se strogo držal navodila, danega mi od odbora: Vodnikova pisava kaži se skozi in skozi neizpremenjena. Le Bohoričev črkopis (ki bi brez potrebe sitnosti delal mnogim bralcem in tudi tiskarni) prepisal sem v gajico; sicer pa nisem pre naredil besedice, niti se dotaknil črke, razun očitnih tiskarskih pomot . . Vsako drugo načelo je pri izdaji starejšega pisatelja slo-

venskega nedopustno in se dá tudi težko izvesti. Ni namreč lahko določiti popravljanju meje. Popravljati n. pr. le nekatere (recimo najgršše) napake, druge pa puščati, bilo bi polovičarstvo, ki je najmenj umestno v slovstvu. Preobraziti vse zastarele in pogrešne oblike po najnovejšem jezikoslovnem okusu, to bi se moralo imenovati nepošteno in ničevno, ker bi zagladilo vsakemu pisatelju svojski slog. Kdo bi n. pr. spoznal Vodnika v pisavi, običajni v sedanjem desetletji?«

V »predgovoru« k pesmim Vodnikovim pa piše g. ravnatelj Wiesthaler tako-le: »Jezika pesnikovega nisem nikjer popravljal; kar torej trdita Smole in Prešeren o svoji izdaji, to velja tudi o tej, namreč: »da so Vodnikove pesmi ino druge pisarije tukaj ravno tako natisnjene, kakor jih je on zapisal. Nič se ni pre naredilo, nič popravilo. To se ljudem opomni, ki bi jim morebiti kakšina čerka, kakšin udar, pogolt al kakšina beséda se prav ne zdéla.« — Da sem se odločil za popravljanje, dognati bi je bil moral dosledno do skrajne meje; s tem bi bil sicer iztrebil iz pesmij vse napačne in zastarele oblike, a zajedno jim izbrisal znak dôbe, v kateri so nastale, poleg tega pa še skazil marsikako mero in stik ali rimo.«

Prepričalne te besede vendar niso prepričale nekaterih čitateljev. Neki list n. pr. radostno pozdravlja novo izdajo, a sklepa s temi-le besedami: »To pa obžalujemo, da se v knjižici namenjeni pri prostemu narodu in mladini, niso izpremenile nekatere oblike in v tem obziru nas ni preveril ni gospoda ravnatelja predgovor. Preprosti narod in mladina čita Vodnika za zabavo in pouk, brez nobenega ozira na to, je-li ohranjena pristna pisava pesnikova ali ne. Zastarele, često neokretne oblike pa gotovo niso sredstvo, s katerim se bode dosegel ta namen.« — Ne domišljujemo si, da se nam posreči, to, kar se gosp.

ravnateljju Wiesthalerju s svojima predgovoroma ni posrečilo; vendar, ker je načelna ta stvar imenitna ter se dostaje sploh izdavanja starejših naših pisateljev, dovoljeno nam bodi dodati nekaj opombic.

Jedino, kar bi priporočalo popravljanje pristnega jezika starejših pisateljev v novih izdajah, bila bi bojazen, da bi utegnile zastarele, često neokretne oblike toli se utisniti čitajočemu narodu in mladini, da bi se le-ta pohujševala ter kvarila v rabi današnjega, kolikor toliko pravnega pravopisa. Ta bojazen je neopravičena. Če je res, da čita preprosti narod in mladina v zabavo in pouk brez nobenega ozira na to, je-li ohranjena pristna pisava pesnikova ali ne (in to je menda res), potem bodimo uverjeni, da se narod in mladina v zabavo čitajoč ob posamičnih oblikah prav nič ne mudi, tedaj se tudi ob njih ne izpodtika, naj si bodo zastarele ali novodobne. Saj je znano, da na pr. časnik z današnjo knjižno slovenščino pisan vsak preprosti človek čita v svojem narečju: Gorenjec gorenjski, Dolenjec dolenjski itd. — S čitanjem se še nihče ni naučil pravopisa, k temu treba sistematičnih vaj, in izvestno je, da preprosti ljudje, ne samo naši, ampak tudi nemški, francoski, angleški (in ti toliko bolj, kolikor težavnejši je njih pravopis), naj si še toliko čitajo, vendar so v vednem boju s pravopisom svojega jezika. Isto tako se dogaja mladini. Znani izdajatelj francoskih učnih knjig, A. Bechtel, izkušen pedagog, piše v »Zeitschrift für das Realschulwesen« (XIV. Jahrg. [1889] str. 586) o tem: »Die Lectüre — sei sie statarisch oder cursorisch — prägt erfahrungsmässig dem Auge des Schülers nicht das Schriftbild ein; je interessanter der Stoff, desto schneller und flüchtiger liest der Schüler im allgemeinen den Text; je schwieriger der Stoff, desto mehr quält sich der Verstand, um zu dem Verständnisse des Sinnes zu gelangen, ohne sich um das Schriftbild weiter zu bekümmern...« Cesar pa čitanje učiniti ne more (namreč priučiti pravopisu), tega tudi razdirati in rušiti ne more. S to bojaznijo pa mine jedini nagib popravljanju.

Umestna je bila, priznavamo, tista bojazen za onih časov, ko se je bilo boriti našemu pravopisu za priznanje in obstanek s starikavim pravopisom, katerega so pa nekateri z nekako slastjo negovali in ščitili; zlasti ga niso hoteli pripoznati politiški naši nasprotniki ter so slovenske citate kaj radi v dijalektu pisali; namen je bil jasen. Toda sedaj, ko je naš pravopis toliko utrjen po vseh pokrajinah slovenskih in tudi priznan na visokem mestu, ni se mu bati vsake sapice, niti se je bati, da bi se iz zgodovinske pisave starejših pisateljev kovalo orožje, s katerim bi se mu jele kratiti dosedanje pravice.

Potrebno je popravljanje starejših spisov pač v šolskih čitankah, in to po priznanem načelu, da se pisava vseh učnih knjig vjemaj z onim pravopisom, katerega uči dotična slovnica. Tej zahtevi morajo ustrezati zlasti čitanke, ker se njih sestavki večkrat uporabljajo za slovniške ekskurze.

Popravljanje starejših pisateljev nima torej praktične vrednosti, tudi ako so dotične knjige namenjene preprostemu narodu in mladini; naravnost pa bije v lice tako izdavanje vsakemu znanstvenemu načelu, ali prav za prav: popolnoma nerabne so take izdaje za kateri koli znanstveni namen. Slovenci pa nismo tako bogati, da bi si lahko omišljali raznovrstne izdaje istega pisatelja; dobro torej, da narodna izdaja Vodnikovih pesmi služi lahko tudi jezikoslovcem, ki so se zlasti izza najnovejšega časa jeli baviti z zgodovinskim raziskavanjem našega jezika. Učenjaku, rabečemu Wiesthalerjevo izdajo, ne bode se moglo pripetiti, kar se je pripetilo prof. Janku Pajku, ko je v glasoviti borbi o slovenskem šestomeru navajal Koseskega verze iz Janežičevega Cvetnika.

Poleg vsega tega Wiesthalerjeva izdaja ni gola ponavljanje prejšnjih izdaj, namreč izvornih Vodnikovih, Smoletove (1840) in Levstikove (1869), ampak ima mimo vseh prejšnjih to zanimivo prednost za jezikoslovca, da nudi po nekaterih krajih namestu do sedaj znanih nove inačice Vodnika samega. O le-tem piše gosp. ravnatelj Wiesthaler v omenjenem predgovoru tako-le: »Tako

pa je pisava sicer nedosledna in češče pogrešna, vendar pristna Vodnikova, in to je menda glavna stvar.

Da se vkljub temu ta izdaja ne ujema popolnoma niti z Vodnikovo, niti s Smoletovo, prihaja od tod, ker je osnovana na podlagi Vodnikovega rokopisa, ki obseza skoro vse njegove pesmi od njega samega (pозneje, t. j. po letu 1806.) popravljene, nekatere celo po trikrat in štirikrat v predrugačeni obliki prepisane. Iz tega rokopisa sem posnel vselej ono inačico, ki se mi je zdela najboljša, ter dostavil sem ter tam kako ločilo ali opuščaj (apostrof), katera znamenja je Vodnik v svoji izdaji precej zanemarjal, v rokopisu pa, če tudi ne dosledno, vsaj skrbneje postavljaj . . . » A prav radi svojih posebnih inačic bode Wiesthalerjeva izdaja Vodnikovih pesmi bodočemu njih preiskovalcu neobhodno potrebna navzlic starejšim izdajam, ako mu ne bode na razpolaganje rokopisna ostalina sama.

Čitajoč in pregledujoč Wiesthalerjevo izdajo ne moremo se iznebiti želje, da z nekolikimi potezami primerimo ž njo ono izdajo, katero je po naročilu in v zalogi »Maticе Slovenske« oskrbel Levstik. Vsporejanje obeh izdaj je zanimivo

zlasti gledé na navedene opazke; zakaj dočim sta se Smole in Prešeren v svoji izdaji, kakor smo že omenili, ravnala

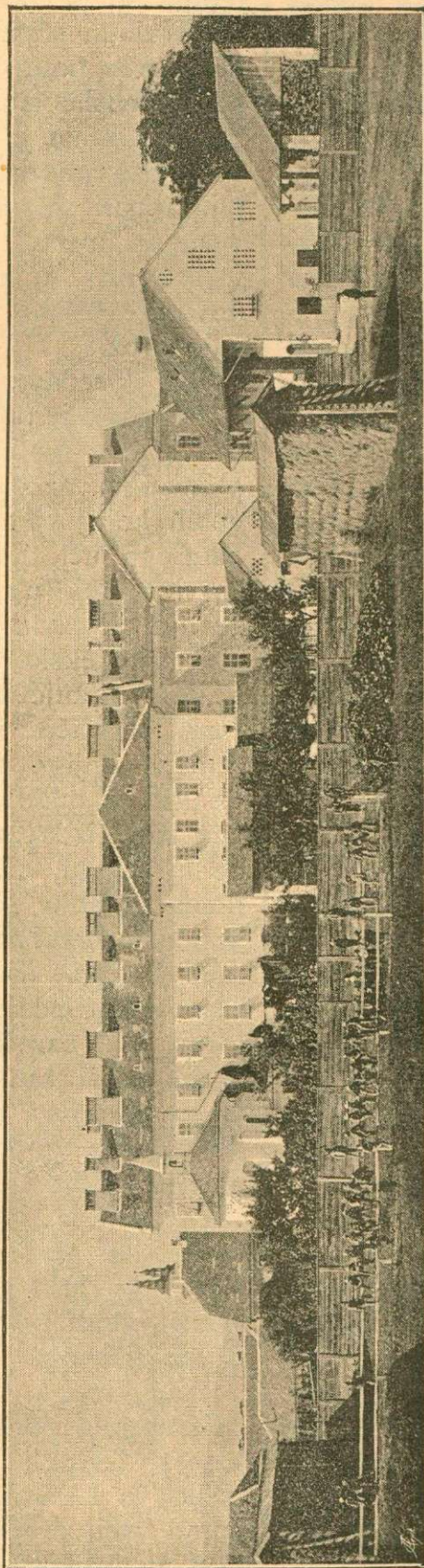
po istih nazorih, kakor gosp. ravnatelj Wiesthaler, ustrezal je Levstik povsem tistim načelom, ki se priporočajo v navedeni opazki: niti si ne moremo misliti, da bi bil mogel le-ta postopati drugače.

Posebno mnogo in trudoljubivo pečal se je Levstik, kakor je znano, z ustanavljanjem slovenske pisave, a pri tem jako pogosto izpreminjal svoje misli, kakor

pač pri takovih težkih in natančnih studijah ni drugače mogoče. A zaradi silnega svojega temperamenta je zahteval slepo pokorščino ukom, katere je, seveda ne brez temeljitega premišljevanja, kot prave spoznal ter je strastno pobijal nasprotne nazore; vsakodôbni njegov pravopis bi bil imel biti evangelij ali zakon; z jekleno doslednostjo je silil podenj vse spise i svoje i drugih, katere je imel baš takrat v delu. Tako n. pr.

si je privoščil Prešerna, zakaj če nisem napačno poučen, je tekst Jurčič - Stritarjeve izdaje njegovo delo; po pravici ga zaradi tega kara

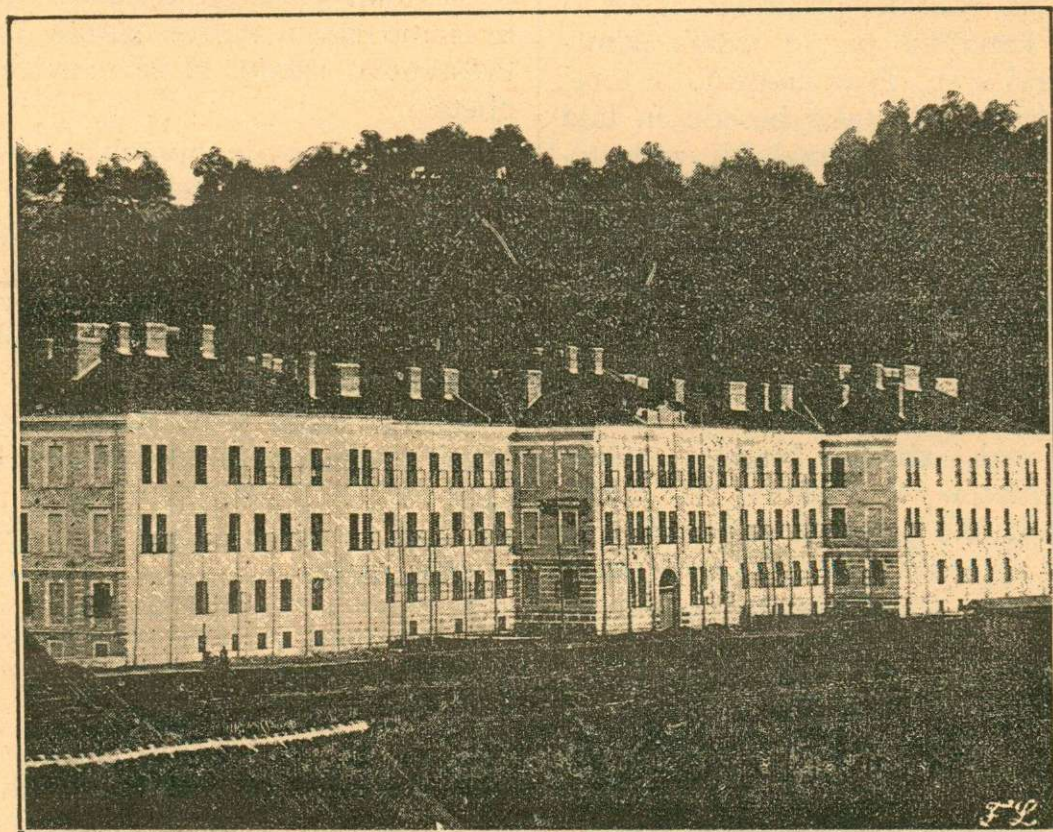
Dr. M. Murko v letošnjem »Zvon«-u na str. 86, obsojajoč rečeno izdajo tako-le: »In kar je še hujše: mož, katerega moramo drugače visoko

Marijanišče od južne strani.
(Po fotografiji.)

spoštovati kot pesnika in pisatelja, je naproti vsaki navadi v omikanem svetu prekrstil in tako popravil našega mojstra-pevca, da moramo kar strmeti. Skrajni čas je že, da se izbriše ta pregreha in da bode Prešeren dostopen celo za nekaj desetic širokim krogom v svoji pravi podobi...« — Tako je Levstik »popravil« tudi Vodnika, kolikor ga je mogel; dosledno do skrajneje meje namreč ga tudi on ni hotel, niti mogel, zakaj drugače »bi bil

skazil marsikako mero in stik ali rimo«, in tega vendar ni maral storiti. A kjer se je dalo brez škode meri in stikom, popravil je korenito prav po takrat si ustanovljeni pisavi; celo polglasnik \mathfrak{v} je uvedel kot značilo za v ondi, kjer ga je štel pesnik za zlog n. pr. » $V_{\mathfrak{v}}$ stani«, » $v_{\mathfrak{v}}$ kamri« (str. 181; Wiesthalerju rabi za ta v — v'). To postopanje ga je dovelo do onega polovičarstva, ki nikakor ni povzdignilo praktične vrednosti njegovi izdaji, pač pa jo naravnost pokvarilo

Nova brambovska vojašnica v Ljubljani.

za znanstvene namene. Par vzgledov naj podpre to trditev. »Molitva brambovfka« začena se tako-le:

Mogozhni Bog!
Tvoj dih je stvaril sonca nove
Tvoj dih je vstan podret svetove...«

Isti tekst nam podajeta i Smole i Wiesthaler (le-ta z natančnejšimi ločili), a Levstik popravlja, »sonca nove« v »solnca nove«. Kaj to pomaga? Brez ozira na to, da je po Škrabčevem dokazu prava oblika »sonce« (gl. Cvetje I. 2): Kakšno lice ima novodobni popravek »solnca«, ko je poleg tega po rimi prisiljen pridržati starikovo obliko »nove«?

Nekaj podobnega se mu je dogodilo v »Brambovski perségi«, katero on prenareja v »prisego« (str. 103), a takoj v prvih vrsticah čitamo — seveda — v njegovi izdaji:

»Pred Bogom smo,
Kir sprevidi srca vse
Pravičen je.«

V prvotni izdaji čitamo:

»Pred Bógam smò,
Kir pregléda ferza vse
Pravizhen je...«

»Bogam« in »serca« je popravil, »vse«, zopet zaradi stika ni mogel. Podobnih vzgledov bi se dalo nabrati na kupe.

Dasi nam nova izdaja Vodnikovih pesmi popolnoma ugaja ter se do cela strinjamo z nazori, po katerih je izvršena, vendar ne moremo zamolčati jedne pripomnje, namreč, da v njej, kakor v vseh prejšnjih izdajah pogrešamo — komentara, ne učenega, filološkega, inčice med seboj primerjajočega in tehtajočega, ampak stvarnega. V Vodnikovih pesmih, kakor sploh v njegovih spisih je nekaj v obče neznanih besed in nejasnih izrazov, s katerih tolmačenjem si časih celo književnik zastonj glavo beli, kamoli, da bi jih razumel preprosti narod in mladina, katerima pa je izdaja namenjena v prvi vrsti. Prav umestno bi torej bilo, da bi se bile take besede in taki izrazi prav na kratko razložili, zadostovalo bi par besedic pod črto, zaradi katerih knjiga gotovo ne bi bila narasla, a narodu in mladini in morda tudi književniku bi bilo s tem močno ustrezno. Naj v naglici poiščem nekaj takih neznank: »Jeklenice« napis nekej pesmi, str. 15; vsa pesem je nekam temna, a v njej zlasti te besede: »ješa«, »kota«, »mašel«, »ta tosta«. Iz celega zmisla že za silo pogodiš, kaj značijo, a kdor čita ne samo v pouk, ampak zlasti tudi v zabavo, ta si ne mara mnogo

ubijati glave. O obeh »Ilirijah« niti ne govorim, a tudi v »Mojem spominku«, ki je sicer tako ljubko, preprosto zložen, morda vsakdo ne razume teh-le vrstic:

Veršaca Parnasa
Zgol' svojiga znam,
Inaciga glasa
Iz gosli ne dam.

Dovolj! Mislimo, da smo utemeljili željo, naj se v bodoče vsem sličnim publikacijam starejših spisov namenjenim narodu ne pozabi pridejati potrebnega, če še tako kratkega tolmača. To željo izražamo zlasti tudi z ozirom na novo Prešernovo izdajo, ki se nam že dolgo obeta.

Završujoč svoje opombice sklepamo z besedami g. izdajatelja samega v predgovoru na mestu rečenem: »Bog hotel, da bi dosegla i ta izdaja svoj namen ter razveseljevala, ogrevala in vzbujala Slovence isto tako, kakor Vodnikova in Smoletova!«

Slavni družbi sv. Cirila in Metoda pa srčno čestitamo zaradi tega novega koraka ter ji kličemo: »Vivat sequens!«, naj izdá po istem načinu še druga slična starejša dela.

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Spisal dr. Fr. L.)

Splošnji pregled. Nihče, ki pazi na slovstvo naše, ne more tajiti, da lansko in zlasti še letošnje leto nekako životarimo, kakor bi nam nedostajalo zadostnih močij za napredno, krepko delovanje. Jedinna naša uteha sta oba velika slovstvena narodna zavoda, kakor bi ju imenovali: »Slovenska Matica« in »Družba svetega Mohora«. Kmalu dobodemo knjige od obeh stranij in poročevalec pod našim naslovom bode veselejšega lica.

Vse kaže, da se ne upamo stopati na dan z večjimi deli, niti leposlovnimi, niti znanstvenimi. Zakaj poslednji čas nam je prinesel precej malih stvari, izvirnih in neizvirnih, ne pa večjih, pomenljivejših del. Tudi v tej številki našega lista naznanjamo nekaj manjših proizvodov in jih pač tudi še bodemo do konca leta: večjega dela pričakujemo brez uspeha. Jedinu v poslednji številki naznanjeno »Srce« bi bila izjema: a ta je prevod in še pri tem so se začeli vzbujati našemu kritiku pri natančnem primerjanju prevoda z izvirnikom pomisleki, zaradi katerih je celó nadaljevanje svoje ocene

za to številko ustavil, da bode mogel na širši in zanesljivejši podlagi povedati svoje misli.

Prvi vzrok temu je brez dvoma naša slaba knjižarska kupčija. Naj me ne sodijo čitatelji napak in naj ne rekó: Kako materijalno, kako surovo mišljenje! Pomisliti treba, da stane knjiga mnogo novcev in da se stroški le tedaj poravnajo, kadar sežejo kupci po njej, vsaj v nekolicem številu. Izkušnja pa uči, da se občinstvo boji večje in dražje knjige, da je ne kupuje — in knjiga mora ostati — v založnici. Pisatelj pa in založnik imata denarno izgubo in vrh tega še žalost. Žal, žal, da smo mi Slovenci ali tako maloštevilni, ali tako brezbrizni, da je usoda skoro vsem večjim samostojnim knjigam, lep-slovnim in znanstvenim, »denarna izguba«. In te zapreke ne more premagati Slovenec, dokler nimamo narodnih mecenatov, požrtvovalnih za razvoj slovstva. Zaradi tega pa računajo nekateri pisatelji in založniki tako-le: Lože gre kupovalcu iz rok 20 kr., kakor cel goldinar; zaradi tega je mnogo verjetneje, da se prodá mala knjižica, ako ima tudi samo 20 do 30 strani, za 20 kr., kakor pa knjiga 200 do 300 strani za jeden goldinar. Izkušnja uči, da je res tako, in ta razmera je odločilna za našo književnost, ta razlog sem sam slišal od pisatelja in založnika. In vendar je ta stvar — le priznajmo! — žalosten pojav v našem razvoju; pa ni to žalostno, da imamo mnogo malih knjižic, ampak to, da nimamo večjih. Žal, da naš narod v obče pri tem nekoliko napačno računa in ne pomisli, da kupuje počez male knjige mnogo, mnogo dražje, nego večje. Samo jeden vzgled. Lanske Drobtnice n. pr. obsegajo 200 strani v osmerki, imajo močan in lep papir, 5 slik, izmed katerih je jedna posebej na kartonu, in stanejo 70 kr., sedaj menda samo 60 ali še manj. Izšlo je pa poslednji čas nekaj knjižic, imajoč kakih 40 str. za 16—20 kr. In vendar bi si tudi jaz upal, ko bi bil knjigotržec, opraviti skoro več s poslednjimi, nego s prejšnjo. Kaj pa, če bi mogel za vzgled staviti namesto lahko umevnih in zato dokaj priljubljenih Drobtnic kako čisto znanstveno knjigo? Naj li rečem, da je tega kriva naša ubožnost? — ali naša nemarnost za slovensko knjigo?

Drugega vzroka, zakaj izhajajo male knjižice namestu večjih del, pa iščimo pri pisateljih samih. V pisateljevem življenju je dovršena knjiga nekaka postaja na zemskem potovanju, in takih postaj ne more biti mnogo. Pisanje knjige je pisatelju najvažnejše opravilo, ki mu sega v dušo in v mozeg, ki je zanj — skoro lahko rečem — življenje. Knjiga izraste iz njega, kakor cvet in sad iz drevesa. Kakor je treba mnogih ugodnostij, da rodi drevo, tako jih je treba pisatelju. Oploditi morajo pisatelja velike ideje, ogrevati ga mora solnce navdušenosti, razsvetljevati svetloba jasnega spoznanja. Glava in srce, um in ljubezen sta oče in mati vsakemu pravemu, stalnemu slovstvenemu delu, ki je h krati tudi delo narodovo — iz naroda in za narod. O vseh teh pogojih in rečeh pa nečem govoriti; čitatelj lahko sam razmišlja. To je izvestno, da naše sedanje napete razmere mnogo škodujejo slovstvu in je zavirajo. Izvestno

je, da jemljó pisateljem veselje za slovstveno delovanje. Marsikdo utegne reči, kakor reče včasih ubogi starček, bivši gospodar, v hiši svojega nehvaležnega sina: »Rajši grem k tujcu, da bodem v miru, kakor da me pisano gledajo ali celó kolnejo moji otroci.«

Kaj nam pa vendar pomore, da ne zastonemo?

Najprej mora biti pri pisateljih, pravih domoljubih, pravih in vzornih delavcih za prosveto, pogum in neupogljiva stanovitnost. Kdor ima popolnoma trdno zavest, da dela prav, ta se ne zboji niti hudih nasprotnikov. A — to, »da dela prav«, — to je ona slabotna stran, na kateri je vedno boj. Slovenski književniki moramo biti na jednom stališču, imeti moramo iste namene in prijateljsko se moramo podpirati, potem bomo napredovali. To bomo izvrševali stalno in dobro le, ako stojimo na stališču krščanskem, ki je jedina podlaga pravemu napredku. Pisatelj teh vrstic je razkazoval lani dovolj obširno, da je krščansko obzorje neizmerno široko in obsežno, da prav krščanstvo po svojem bistvu pospešuje napredek v znanstvu in umetnosti. Če se poprimemo vsi z vso odločnostjo krščanskega stališča, morajo ponehati ostri boji, moči se bodo družile in podpirale, delo za narod bode dvakrat in večkrat uspešneje in sicer tako za časno, kakor za večno srečo.

V ta namen pa treba dobre volje. Treba je hoteti, ako naj kaj storimo. Treba je pa tudi resnobno delati in se truditi, ako želimo priti do te jedinosti. Ne motim se, ako pravim, da je največkrat naših slovstvenih neuspehov kriva nepremišljenost ali celó lahkomišljenost. Ali odločuje v naših važnih vprašanjih trezna pamet? Kakor se komu zdi, kakor mu narekuje nagnenje, tako misli in sodi. In vsakdo je trdovraten in trdi, da prav misli in sodi. Ko bi bil jaz kak načelnik pisateljev in imel pravico komu kaj veleovati, zapovedal bi, da mora vsakdo na dan jedno uro premišljevati o važnih stvareh in sicer mirno, sam zase. Vsakdo je zmotljiv; le trdna volja in trezno premišljevanje nam pomagata, da se ogiblujemo zmot.

Kakor v življenju, tako tudi v pisavi ne smemo zaradi vsake reči zameriti, marveč dajmo se radi poučiti. Kdor ni preveč zaljubljen vase, spoštuje svojega nasprotnika vsaj toliko, da ga posluša in premisli njegove razloge.

Da bi pač pisatelje slovenske prešinjala zavest, da delamo — od Boga poklicani — za najbolj vzvišene namene, za prosveto narodovo! In to prosveto — imeti moramo sami v glavi in v srcu. Kot proroki jo hočemo oznanjati neutrudljivo in neustrašeno svojemu narodu.

Narodu moramo podajati take knjige, katere bode mogel ceniti. Kupovalec naj je prepričan, da je denar dobro porabljen, ako ga je dal za domačo knjigo; potem bodo imele tudi večje knjige več uspeha, in naše slovstvo bode seveda ubožnejše v primeri z drugimi slovstvi, ne bode pa slabše. Ravnajmo tako, za slovstvo bodo prišli boljši časi.

Napredujemo pa vendar le, dasi počasi: v »Muzejskih izvestjih« si je letos priboril naš

jezik častno mesto, nemško knjigo odrivamo, kjer jo le moremo in jo nameščamo s slovensko, n. pr. koledarje. Mnogo še treba, a ne izgubimo zaupanja v Boga, sami vase in v narodovo bodočnost! Ne bode nas strla nobena sila, saj je duh neumrljiv.

Nikar ne pozabimo, da ima slovstvo za naš narod prevažno nalogo, da nas namreč obvaruje tujstva. Pravo narodno slovstvo, ki prodira v poslednje sloje narodove, to nas bode delalo močne in nepremagljive. Ne bodimo malosrčni, bodimo pa bolj idejalnega mišljenja! Tudi poročevalec — dasi ga žalostí skromna žetev na slovenskem slovstvenem polju — ne obupuje, ampak trdno verujoč v boljšo prihodnost budi pravo zavest in kliče na delo.

Dandanes je dôba časopisov in koledarjev. Vidi se, da živimo v sedanjosti, da mislimo najprej sami nase. Poleg tega kažemo vedno ljubezen do mladeži. Kako radi, kako raznovrstno delamo zanjo! Uglabljam se tudi v spoznavanje svojega milega jezika. Pisatelja za pisateljem obdelujejo naši jezikoslovci in nam luščijo jedro jezikovo iz starajočih se spomenikov. I to je dobro, potrebno. Ne obupajmo, saj nad oblaki je še vedno — svetlo solnce!

»**Angeljček**« otrokom učitelj in prijatelj. Izdal Anton Kržič. VI. zvezek. V Ljubljani, 1891. — Tiskala »Katoliška Tiskarna«. Dobiva se v »Kat. Bukvarni« v Ljubljani. 8°. Str. 48. Cena 12 kr. — Zopet delce za mladino! Po nekotikem prestanku hiti že šestič »Angeljček« med slovensko mladino, poln lepih nauk, zabave in tudi v ličnem oblačilu. Tako je spodobno za »Angeljčka«. — O kakovosti vsebine nam ni treba govoriti, ker je taka, kakor v prejšnjih zvezkih. Poleg izvirnih sestavkov je tudi nekoliko povzetega iz dobrih tujih spisov. Sličice so sicer preproste, a za mladi ukus primerne. Ne čudimo se, ako slišimo o velikih uspehih dosedanjih zvezkov »Angeljčka«. Mislimo pa vendar, da ne kaže držati se vedno istega reda, kakor delajo časopisi. Le mnogo razlike, la bode »Angeljček« vedno nov, vedno zanimiv in da bode vselej iznenadil mlade svoje prijatelje!

»**60 malih povestij**« za otroke. Poleg italijanskega izvirnika spisal Janko Leban, nadučitelj v Begunjah pri Cerknici. V Ljubljani, 1891. Založil Janez Giontini. Tiskarna R. Miliceva. 8°. Str. 44. Cena 16 kr., po pošti 18 kr. — Izvirnik temu delcu je zato izbran dobro, ker so povestice jako primerne otroškemu umu. Tudi so prirejene v lepem, čistem jeziku, česar ne nahajamo v vseh enakih knjigah. Prav je, da se že otroci navadijo pravičnega jezika. Le tu pa tam je kaj manj umevnega za prvo mladost in treba je, da učitelj ali stariši malo pomagajo; taka vaja bode prekorišna za malčka. — Želeli bi pač, da bi se v nekaterih povesticah manj podarjal dobiček dobrega dejanja, bolj pa njegova pravna vrednost. Dobrega dejanja ne smemo storiti najprej zaradi dobička in ne opuščati slabega zaradi škode, marveč zato, ker je tako volja božja, ker ima dobro delo ceno samo na sebi, tudi ne gledé na dobiček. Naj prečita kdor-

koli »Opoldansko zvonjenje«, takoj se mu bode vrinila ta misel. To zvonjenje razveseljuje tiste otroke, ki gredó opoldne domov in jih spominja med potoma starišev in južine: a zakaj bi se otroci ne spominjali v molitvi Gospodovega včlovečenja in zakaj bi povestica pod omenjenim naslovom tega ne omenjala?

Zato lahko rečemo: Kakor hoče »Angeljček« učiti in blažiti otroka na odločno in krepko verski podlagi, ogiba se ta knjižica preveč te strani, tega momenta v vzgoji. — Knjižica je za svoj namen — med drugimi — vendar le dobra, a kritike dolžnost je, opozarjati še na kaj drugega, kakor na slovniške oblike.

»**Delavsko vprašanje**.« Okrožnica svetega Očeta Leona XIII. Preložil Andrej Kalan, vrednik »Domoljuba«. V Ljubljani, 1891. Samozaložba. Tisk »Katoliške Tiskarne«. 8°. Str. 54. Cena 10 kr. — Prav je, da se je posebej natisnila zgodovinsko pomenljiva okrožnica svetega očeta z dné 17. maja 1891. l. in še bolj prav bi bilo, da bi se razširila na razne strani, da bi se o njej razgovarjali, razpravljali jo in njenih zlatih nauk se navzemali delavci in delodajalci. O vsebini te knjižice bi mogli tukaj pisati jako obširno, a kritika naša ne sodi, kjer uči najvišja cerkvena učilna oblast. O prevodu pa rečemo, da je prav umeven; ni namreč lahko prevajati točno in vendar umevno krasne, tehtne, jako jedrnate in vendar govorniške pisave svetega Očeta, ki spominja čitatelja na stare klasične. Ali naj opomnimo, kako bi se dalo kaj povedati v čistejši slovenščini? Glagola »odpomoči« ne moremo odobravati, ker ga narod ne rabi in je narejen po nemškem »ab Helfen«. Mi bi ne pisali »uzrok«, pač pa rabili v drugih sestavinah *u* namesto *v*. Morebiti izpregovorimo še o drugi priliki o lepi knjižici, ozirajoč se na jezik njen. Sedaj samo želimo, da bi jo Slovenci pazno čitali in jo ohranili v spominu.

»**Marija sedem žalosti**.« Molitvena knjiga za Marijine častilce z molitvami pri očitni službi Božji in na svetih stopnjicah. Sestavil Jan. Ev. Mauring, Mokronoški kapelan. Z dovoljenjem prečastitega knezoškofijstva ljubljanskega. — V Ljubljani. Založil in prodaja Janez Bonač. 1891. 16°. Str. 372. Cena vezani knjigi: v platno 90 kr., v usnje in marmornato obrezo 1 gld., z zlato obrezo 1 gld. 10 kr., pozlačen. platn. 1 gld. 20 kr., barvano usnje 1 gld. 30 kr., črni chagrin in rdečo obrezo 1 gld. 20 kr. Knjiga se dobiva tudi v »Katoliški Bukvarni«. — Ne nameravam podati čitateljem strokovnjaške ocene tega molitvenika, zakaj knjiga te vrste mora prebiti — rekel bi — nekako preskušnjo pred cerkveno oblastjo, predno gre med svet. Zato se nam ni treba kar nič bati, da bi bilo kaj napačnega v njej. O vrlinah pa in nedostatkih se dá soditi v vsakem delu, tako tudi tukaj, zlasti ker je gospod sestavljal, — kolikor vemo — začetnik na tem polju. No, ta začetek se ni obnesel slabo. Res je bilo primerno sestaviti to knjižico o tej pobožnosti, katero goji cerkev s tiho ljubeznijo, kakor se sploh žalost rada zakriva. Duhovni pastirji vedó, da ima pobožni narod posebno srčno sočutje z žalostno Materjo

Božjo, zato je tudi toliko altarjev in toliko slik posvečenih njeni žalosti. Kdo ne vé, da sta dve umetnosti, slikarstvo in glasba, tekmovali, da bi lepo in resnično izrazili najmilejše čustvo: materinsko žalost — izviračo iz materinske ljubezni.

Kar smo označili tukaj bolj po ideji in jedru, to preveva razne molitve in vaje, katere ponuja ta knjižica. Kolikor moremo soditi, glasé se molitve dostojno in izražajo pobožno čustvo, jasne misli.

V jeziku, v pisavi se vidi pisateljev trud, da bi ustrezal slovniškim in stilističnim pravilom.

Kajpada bi bil mogel marsikaj lepše povedati, in lepe misli bi se dale vlti še v lepšo in pravilnejšo jezikovno obliko. Lepi so kratki stavki, a biti morajo res celotni stavki, kakoršen ni ta-le: »Drugi knjigo iz reda sv. Avgušтина.« Pa ne iščimo pezdirja na lepem oblačilu, s katerim je hotel gospod pisatelj odičiti podobo žalostne Matere, izrecimo rajši z besedami gospoda generalnega vikarja željo, »da bi se ta podučljiva knjiga med verniki razširila in obilno dušnega sadú rodila«.

Raznoterosti.

Naše slike.

1. **Lermontov.** Nadejamo se, da ustrežamo mnogim čitateljem s to sliko, kakor tudi z življenjepisom slavnega pesnika. Jako radi bi tudi o drugih prilikah objavili take slike, za katere bi se prav takrat naročniki najbolj zanimali, a povedati treba odkrito, da je s slikami neprimerno velika težava. Spis se dá napisati, a slike ne moremo narediti sami.

2. **Spljet,** tudi Splet, (Spalato) je največje mesto Dalmacije. Slika v poslednji številki našega lista kaže to mesto celotno z zapadne strani. V tej številki pa vidimo samo jeden del, jedno ulico, ali boljše mestni breg ob morju. — Mesto je zanimivo bodisi po zgodovini, bodisi po sedanjem stanju. Na kraju, kjer je dandanes staro mesto, stal je nekdanji veliki Dioklecijanov grad, sezidan l. 304. Sedanja stolnica je bila v rimski dóbi paganski tempelj. — Spljet se razteza na dnu dolgega polotoka, od vznožja Mosora do malega otoka Čiova. Lice mesta je precej starinsko, ulice so večinoma kratke in ozke. Prebivalstvo raste jako hitro; sedaj šteje okoli 19.000 duš, skoro samih katoličanov. Spljet ima živahno kupčijo, pa bila bi še obširnejša, ako bi bila boljša njegova luka. Velike ladije ne morejo do kraja, in tako treba večkrat sode spuščati v morje, potem pa zopet vleči jih iz morja na ladijo. Ko je potoval svetli cesar meseca julija po Dalmaciji, obiskal je tudi Spljet. Spljet je slovansko mesto; ker se évrsto razvija, utegne imeti v bodočnosti važno vlogo.

3. **Jurče na jablani.** Jurče se ni sicer učil nikjer sadjarstva, a vendar dobro vé, kje so najboljše jabolka. Tam na koncu vasi ima čevljar Matijec vrt in na vrtu jablano. Jurče jo pozna tako, da se mu še sanja o njej. Kolikokrat je že pogledal nanjo, a bal se je Matijca. A poskusimo! Jurče se že gostí z najboljšimi jabolki, kar primaha Matijec s kučmo na glavi in palico v roki tam mimo. Kmalu stoji pod drevesom, Jurče pa sedi na veji. »Ali mi greš doli«, veli Matijec in skriva palico za hrptom. A Jurče . . . ?

Po pravici povemo, da ne vemo, kaj je naredil, ali kaj namerava narediti. To pa vemo, da mu Matijec ne namerava delati krivice.

4. **Živa slika: »Sveti Alojzij v nebeški slavi.«** Ko so letos povsodi praznovali tristoletnico smrti sv. Alojzija, priredilo je tudi naše Marijanišče dne 21. junija zvečer mično slovesnost: domači gojenci so igrali igro »Alojzij«; na glasbenem odru se je glasila godba (klavir in harmonij) in se vrstila z lepim petjem, naposled so se priredile še žive slike: »Prvo sveto obhajilo«, »Slovo od doma in očetov blagoslov«, »Alojzij v nebeški slavi«. Poslednjo podajemo tukaj po »domači« fotografiji.

5. **Marijanišče od južne strani.** Lani smo objavili sliko sprednje strani (s ceste) našega Marijanišča. Ker je ta hiša ne samo dom nad 130 gojencem iz vseh krajev slovenskih, ampak tudi našemu listu, naj se čitatelji ne izpodtikajo nad to sliko, ki je sedaj še resnična, pa kmalu ne bode več. Na desni strani ob koncu se je začel pred kratkim zidati nov oddelek — največ za šolske namene. Sedanji prostori, dasi so veliki, ne zadostujejo potrebam. Novi oddelek bode imel lične, svetle in zdrave prostore za štirirazredno ljudsko šolo. Iz tega se vidi, da naprednega duha ne nedostaje temu zavodu, da bi le ne zaostajali pomočki. Pa saj je tudi dolgove delati — napredno! — Čitatelj vidi glavno poslopje, na desni pa gospodarstvena poslopja; spredaj je vrt; pred vrtom na polju pa se nastavljajo gojenci (ne vsi), ki so tudi toliko nečimerni, da želé biti na sliki. Privoščimo jim to veselje!

6. **Nova brambovska vojašnica v Ljubljani.** Da ne kažemo ljubezni samo do sebe, podajemo tu sliko nove brambovske vojašnice. Obe poslopji, Marijanišče in vojašnica, sta drugo blizu drugega. Zato si nekdo ni mogel kaj, da ne bi bil z drugega nadstropja v Marijanišču pomeril z aparatom fotografskim tje na sosedo in jo — ne ustrelil, marveč ujel na ploščo in napravil sliko. Nova vojašnica je lepa pa velika zgradba. Glavno poslopje meri v dolgosti 137 m. Nad vojašnico vidiš na sliki vrh hriba Golovca,

Pogled v praško razstavo.

»Čehi so čvrst narod, stoječ na visoki stopinji omike« — táko prepričanje si mora pridobiti vsakdo na razstavi praški, bodisi Čehom prijatelj, bodisi neprijatelj. Voz za vozom se vrstí od jutra do večera iz ponosne »zlate Prage« venkaj čez Veltavo, in od druge strani privaža ljudi železnica na razstavni prostor, ki obsega 62 oral. Koder so se lani razprostirali še zeleni travniki, vzrastlo je letos iz tal nad 100 lepih paviljonov vsakovrstne oblike in okrog 20 umno postavljenih velikanskih poslopij. To mlado mesto se imenuje: »Všeobecná zemská výstava v Praze«. Ker je obiskalo razstavo že ogromno število ljudi, namreč skoro dva milijona, želi tudi »Dom in Svet« zopet podati o njej kratko črtico.

Preobširno bi bilo, ko bi se hoteli lotiti opisovanja vseh zanimivih predmetov, ki so tu razpostavljeni, ali pa načrtovati bujno življenje, ki se začneja todi vzlasti za večera. Slika za sliko se pridrvi in zbeži izpred očíj. Krasnih izdelkov bistrega uma in umetelnih mojsterskih rok je nakopičenih toliko število, da potrebuje človek vsaj tri dni, če si jih hoče le nekoliko na drobno ogledati. Glavni zapisnik, ki samo našteva razstavljene predmete brez opisovanja, broji nad 700 strani. Za danes samo jeden pogled!

Ne bomo se mudili v galeriji slik, kjer nekatere podobe najnovejših slikarjev čeških stopajo pred-te, kakor da bi gledal žive skupine v naravni velikosti. Ne bomo strmeli nad očaralnim vodometom, ki se zalesketá ob 9. uri zvečer električno razsvetljen v prekrasnih in vedno se izpreminjajočih barvah. Ne bomo popraševali v veliki in lepi dvorani za stroje, po koliko centov ledú na dan napravi stroj v kljub poletenski vročini iz čiste vode. Prav prijetno bi bilo poslušati trumo belo oblečenih čeških gospic, ki v ameriški kavarni precizno igrajo: »Sem slovenska deklica« in »Kje dom je moj?« med tem, ko ti črni zamorec, govoreč po češko, prinese na mizo ledeno kavo. Pustiva tudi 20 m visoki sladkorni stožec, ki

kaže, koliko sladkorja se použije na dan v Češki, in ne vsejajva se v zrakovplov, naj le varno plove v višave! Pozornost čitateljevo hočem obrniti samo na retrospektivno razstavo v jednom samem, in sicer ne največjem poslopu. Tu je zbranih iz raznih čeških muzejev, knjižnic, cerkvâ in od zasebnikov mnogo tega, kar hrani slavna dežela za domačo zgodovino in staro umetnost važnih stvari, deloma že iz prastarih časov.

V predzgodovinskem oddelku vidimo ostanke najstarejšega naseljenja zemlje, namreč znamenite izkopine iz predpoptopne dôbe, dalje od časa pred Kristovim rojstvom sledí človeškega bivanja, posebno iz la Tenske in Hallstattske dôbe. Žarovnice in igle iz raznih grobov so podobne onim v ljubljanskem muzeju.

Poučna je za tem zbirka dobro ohranjenih starih denarjev, posebno od vojvod in kraljev čeških, dalje kolajne (svetinje), rezbe v kamen in sfragistični predmeti. Od Boleslava I. (936—967) do Karola IV. jih je že dolga vrsta. Nato se vrsté pečati in pečatniki. Med znamenitimi in umetelno izrezljanimi ne pozabimo pečatnika kralja Přemysla Otakarja I. Razgrnenih je poleg njih brez števila izvornih, važnih listin, v katerih je zabeležen lep kos slavne zgodovine češke. Ponosno čita tu narod prvotne priče svoje velike preteklosti in dobiva v teh sloboščinah in zlatih bulah krepila za hude čase, češ, »mi smo bili že slavni, ko vas še ni bilo nikjer«.

Načuditi se ne more človek umetnosti in vstrajnosti, ki se razodeva v oddelku: »Drobne maliřtvi«, to je minijaturno slikarstvo, ki se kaže v pre mnogih jako starih in imenitnih kodeksih in biblijah. Najstarejšim se prišteva kodeks višegradski, ki izvira iz 11. stoletja. Jednako ne moreš tudi od naslednih slik in rezb v les z lepa odvrniti očíj. Naštejmo vsaj nekatere rokopise z minijaturami: evangelijarij iz 11. in drugi iz 12. veka, kodeks ostrovski z lepo podobo Križanega iz 12. veka, antifonar z mično podobo Marije Device iz 13. veka; rokopisnih brevijarijev in misalov s čudovito natančno izdelanimi

okraski, ki razodevajo dôbo 14. in 15. stoletja, je cela kôpa. Tu leži za jeziko-slovje važna češka biblija iz 15. stoletja, pisana na pergamenu, kakor tudi biblija taborska in kladrubaska. Mnogo mest je poslalo semkaj svoje stare kancijonale, ki segajo v 16. stoletje in pričajo, kako gorko so gojili Čehi ob istem času cerkveno petje. Prva na Češkem tiskana knjiga je iz leta 1468. in ima naslov: »Letopisové Trojanšti«.

Skoraj bi bili pozabili pogledati, kako so nekatere stare knjige dragoceno vezane. Evangelijarij, pergamenski rokopis z minijaturami iz 9. stoletja, ima lepe platnice iz slonove kosti, v katere je spredaj vrezana podoba sv. Petra, robovi so pa okrašeni s kristali. Mnogo okov pri knjigah razodeva umetelno rezbarstvo v srebru, in nekaj se jih blišči močno pozlačenih.

Domače slikarstvo na les se je pričelo razvijati v 14. stoletju. Največ je tu videti podob Matere Božje in Jezusa križanega, a mnogo jih je tako ljubkih in prikupljivih, da bi si človek želel nesti vsaj jedno za odpustek domov. Z mapo češkega kraljestva iz l. 1518. se konča ta oddelek.

Ko si se načudil pridnosti in umetnosti starih menihov in drugih množ čeških, ki so prej omenjene stvari napisali in naslikali z nemalim trudom in izgubo časa, zdi se ti, ko stopiš dalje, da ti zašumi na uho ropotanje vojnega hruma. Domišljija ti oživlja pred očmi strašne husitovske in druge boje, ko zagledaš obširni oddelek starega orožja. Meči, sekire, cepovi, čelade, prapori, samostreli, pištole, sulice, helebarde, katere so rabile pred toliko in toliko stoletji iz zgodovine znane ti osebe, vse to stoji in leži zdaj pred teboj. Groza te navdaja po pravici, ko misliš na to, koliko človeške krvi je pretočilo to strahovito orožje za slobodo češke zemlje.

Prijetno te tedaj umiri prihodnji oddelek, ki ti zopet predstavlja cerkveno umetnost. Le pogledja te od plemenitih gospej krasno vezene mašne plašče in te neizmerno dragocene svete posode. Vse to dokazuje imovitost, pa razodeva tudi gorečnost starih Čehov

za sveto vero in službo božjo. S spoštovanjem zapazimo poleg obilnih cerkvenih lepotij stari meč sv. Vaclava, ki je delo 10. stoletja. Ž njim novokronani kralj češki potrjuje viteze sveto-vaclavske. Mnogo pozornosti vzbujajo tudi husitovski kelih in druga cerkvena oprava iz iste dôbe. Poslednjič dolga vrsta starih cerkvenih kipov, ohranjenih poleg altarjev iz raznih stoletij, in sicer nekaj prav mojstersko izdelanih, izvršuje to čudovito zbirališče češke umetnosti iz davno minulih dnij.

Ta kratki pogled v jedno samo stavbo na razstavi praški že priča, da se vidi ondi veliko, in da ni v vodo vržen denar, kateri se izroči železnični blagajnici, če se popelje kdo pogledat najnoveji ponos bratovskega nam naroda češkega.

A. Koblar.

Kulturno gibanje avstrijskih Slovanov se kaže letošnje leto ne samo v velikanski praški razstavi, katero splošno občudujejo, ampak tudi v zagrebški, ki je prav v tem času odprta, in deloma tudi v goriški. Ker so razni — v prvi vrsti politični listi — polni poročil o teh razstavah, ne zdi se nam potrebno, tudi ne primerno, da bi sproti poročali o vseh posameznostih in tako premlevali isto stvar. Pač pa se bomo potrudili, da pozneje kot nekake zgodovinske dogodjaje zabeležimo v listu, kar je važnega v teh narodnih delih. Da bi se nam vendar ne mogla očitati malomarnost, poročali smo nekoliko o razstavi češki in poročamo o obeh drugih razstavah vsaj ob kratkem.

1. Zagrebška razstava je v prvi vrsti gospodarskega pomena, ker je prirejena v spomin, da se je pred 50. leti ustanovilo hrvaško gospodarsko društvo. Slovesno so jo odprli dne 15. avgusta. Hrvatje so silno navdušeni zanjo — kaj bi ne bili? —, pa tudi sosedom, ki prihajajo ogledovat si jo, ugaja jako. Z neizrekljivo radostjo so bili sprejeti v Zagrebu Dalmatinci, ki so prišli na razstavo, pa tudi Slovenci so vzbudili pri Hrvatih mnogo navdušenja. — Vidi se jasno, da se naš sosednji narod čim dalje bolj zaveda svojih močij, svojega poklica, in tako se tudi uresničuje: »Es wächst der Mensch (das Volk) mit seinen grösseren Zwecken.« — Razstava zagrebška bode odprta do 15. novembra.

2. Goriška razstava je tudi jubilejna in sicer prirejena v spomin, da je bila pred 125. leti ustanovljena goriška kmetijska družba. Razstava je v prvi vrsti gospodarsko-gozdarska. Dasi je ta razstava deželna in prav tako za laško narodnost, kakor slovensko, vendar ima tudi Slovenec priliko pokazati, da ne zaostaja, ampak napreduje. Celó neugodnosti ob takih prilikah, ki ga morebiti bolé v srcu, užigajo mu pogum in mu kažejo pot, po kateri naj hodi. — Odprla se je ta razstava dne 12. septembra in se bode zaprla v nedeljo, 4. dne oktobra t. l. Obiskal je razstavo tudi nadvojvoda

Karol Ludovik. Za to priliko je izdal Ernest Klavžar knjižico: »Pred 125 leti. Zanimivosti iz prve dōbe c. kr. kmetijskega društva v Gorici.«

Znamenita stoletnica.

(Spisal Prostoslav.)

I. **Volbenk Amadej Mozart** se je porodil dne 27. januarja leta 1756. v Solnem Gradu. Oče je bil dvorni muzik in drugi vodja knezoškofove godbe. Že kot otrok je igral in skladal Mozart, katerega je poučeval oče, s toliko dovršenostjo, da je ta sklenil, potovati z jedva šestletnim dečkom in njegovo pet let starejšo, jednako nadarjeno sestrico, da bi svet spoznal in občudoval ta izredni talent. Šli so najprvo v Monakovo, potem na Dunaj, kjer se je skazoval pred dvorom in plemenitniki ter prikupil s svojo čudovito igro in otroško ljubeznivim vedenjem, po nemških mestih, v Bruselj in Pariz. Tukaj je vzbudil na dvoru Ludovika XV. splošno občudovanje s svojo dovršenostjo v igri. V Parizu je dal oče natisniti prvo sinovo delo, štiri sonate za klavir in gosli; l. 1764/5. so bili v Londonu, kjer je pred kraljem Jurijem III. »a prima vista« igral vsako Händelovo in Bachovo kompozicijo; potem na Holandskem. Tu sta zbolela otroka; po okrevanju se je vrnil oče z njima preko Francije in Švice v domovino. Tako je videl deček že v zorni mladosti mnogo sveta. L. 1769. je odpotoval z očetom v Italijo, kjer so bili tedaj najslavnejši glasbeniki in pevc. V Bologni se je udal preskušnji pri slavnem patru Martiniju ter se seznanil s slovitim sopranistom Farinellijem. V Firenci in Napolju sta bila sprejeta z veliko častjo od dvora, v Rimu, kjer je skrivaj po posluhu prepisal krasni Allegrijev »Miserere«, podelil mu je papež Klement XIV. zlate ostroge in viteštvo, v Bologni je bil imenovan članom »akademije filharmonične«. Mozart je zložil nekatere opere v tedaj običajnem italijanskem zlogu, ki so dosegle velik uspeh; bile so tako dovršene, da je tedaj preslavni Hasse prerokoval, »da bode ta deček vsem drugim pozabljenje pouzročil«. — Povrnivša se v Solni Grad sta imela oče in sin mnogo neprijetnosti in poniževanja pretrpeti od novega knezoškofa, Hijeronima grofa Colloreda; dobil je tudi le za manjša potovanja dovoljenje in zatorej je odpovedal l. 1777. škofu službo ter se z materjo napotil v Pariz. Mudil se je malo časa v Monakovem, dalje v Mannheimu, kjer ga je očarala mlada in slavljena pevka Alojzija Weber, sestra Mozartove poznejše žene. V Parizu mu je umrla ljubljena mati. Dasi nerad, sprejel je službo organista pri solnograškem knezoškofu, zakaj niti na potovanju, niti v Parizu ni dosegel zaželenega uspeha in boriti se mu je bilo z gmotnimi neprijetnostimi. Tu se je porodilo več skladeb; a za Monakovo uglasbil je »Idomenea«, veliko in v tedanjem italijanskem zlogu dovršeno opero s čarobno glasbo. S knezoškofom na Dunaju bivajoč, se je z njim razprl v marciju l. 1781., ker ta ni spoznal in cenil Mozartovega genija, ter ostavil njegovo službo. — Na Dunaju se je gojila tedaj zlasti v plemenitaških hišah godba z izredno skrbjo in marljivostjo, in cesar Jožef II. je bil vsem ume-

telnostim jako naklonjen. Dasiravno je prevladovala italijanska glasba, storili so se že mnogi naporji za novo opero. — Mozart je uglasbil nemško komično opero »Odvedenje iz Seraila«, ki se je predstavljala 12. julija leta 1782. ter dosegla velik uspeh. — 4. avgusta l. 1782. se je poročil s Konstancijo Weberjevo in živel z njo v srečnem zakonu. V tem času se je porodilo mnogo skladeb, med njimi šest slavnih Haydnov posvečenih kvintetov, več kvartetov, in pesmij; — pričel je tudi dve komični operi, katerih pa ni dovršil, zakaj sedaj mu je bila na mislih le »Figarova ženitev«, katere tekst mu je sestavil slavni Da Ponte. 1. maja l. 1786. se je predstavljala ta opera na Dunaju in dobila veliko slavo in priljubljenost. Velika navdušenost, katero je ta opera povzročila v Pragi, napotila je Mozarta, da je za to mesto zložil opero »Don Juan«, ki se je ondi 29. oktobra l. 1787. prvič predstavljala; pomnožila je Mozartovo slavo in jo razširila po vsem svetu. Obe operi sta se pevali prvotno v italijanskem jeziku. Razven tega je zložil tedaj več simfonij in oratorijev. — Vkljub velikim uspehom njegovih oper in glasbenih del, vkljub priznanju in slavi je trpel Mozart s svojo družino gmotno pomanjkanje, zakaj njegova glasbena dela so mu donašala le malo plačila. Cesar Jožef II. ga je sicer imenoval svojim »kamornim skladateljem«, ali ta služba mu je nesla le 800 gld. plače. Potoval je po večjih mestih Nemčije in povsod s svojo igro očaral. Friderik Viljem II., pruski kralj, ponudil mu je sicer mesto dvornega kapelnika s plačo 3000 tolarjev, ali Mozart ni hotel zapustiti svojega ljubljenega vladarja. — 26. januarja l. 1790. se je predstavljala na Dunaju opera »Così fan tutte«, dražestna skladba, pri kateri se mora obžalovati le slab in neprimeren Da Pontijev tekst. — Mesec zatem je umrl cesar Jožef; njegov naslednik Leopold II. ni bil Mozartu naklonjen, in ta je prišel v veliko bedo. 6. septembra leta 1791. se je predstavljala v Pragi prenačljena opera »Titus«, 30. septembra pa »Čarobna piščalka«, za katero je mojstra pridobil in navdušil ravnatelj dunajskega predmestnega gledališča, Schikaneder; ta krasna in vzvišena opera se je priljubila občinstvu čez vse. — Poslednje Mozartovo delo je bil krasni »Requiem«, skladal je je še v svoji bolezni, a dovršil po mojstrovih načelih njegov učenec Süßmayer. Po daljšem bolehanju je preminul 5. dec. l. 1791.

Mozart je bil ljubezniv in velikodušen, blag značaj. V mladosti je dosegel veliko slave, pozneje ga je preganjala nemila usoda, in v najlepši moški dōbi ugrabi ga smrt v največjo škodo in žalost glasbene umetnosti. — Ogromno število njegovih cerkvenih in svetnih skladeb, za orkester, za klavir, za petje — nam priča o neizmerni delavnosti glasbenega genija, a kaže nam tudi, koliko bi se imela umetnost še nadejati od njega.¹⁾ — V Solnem Gradu, kjer je ustanovljen velik glasbeni zavod »Mozarteum«, — praznoval se je slovesno v juliju spomin stoletnice rojstva Mozartovega. (Konec.)

1) Zložil je 20 maš. 40 offertorijev, 8 litanij, 10 kantat, 17 sonat za orglje, pesmi in arije, kanone, 22 sonat za klavir, 60 manjših klavirskih skladeb, 45 sonat za klavir in gosli, 49 simfonij, 55 koncertov, 11 trio, kvartete itd., 23 oper.

Luis de Camoens.

Ko sem pisal lani na platnicah o obzorju, v katerem se giblje katoliško slovstvo, nameraval sem govoriti tudi o slavnem pesniku »Luzijadov«, o Camoensu (Camoês, izg.: Kamoénž ali Kamóniž). A nadaljevanje se mi je zaradi okoliščin pretrgalo (nikakor ni prenehalo popolnoma), o Camoensu pa bi vendar rad takoj izpregovoril in sicer zaradi neke knjige, ki mi je prišla v roke. Naslov ji je: »Luis' de Camoens Leben«. Spisal jo je vrli prelagatelj Camoensev na nemščino, Viljem Storck.¹⁾ Že v nekem starejšem nemškem prevodu, ki je izšel na Dunaju, čital sem o težavah v življenjepisu slavnega pesnika, ker je namreč virov jako malo. O tem sem se prepričal prav jasno s Storckovo knjigo, ki obsega pač vse, kar se dá najti o pesnikovem življenju.

Dasi je čitatelju mučno, preriti se s pisateljem skozi pravo gnečo raznih vprašanj in preiskovanj, veseliti se pa more toliko bolj, kadar dožene kak zanesljiv podatek iz njegovega življenja. Naj podamo tudi mi o tem nekoliko črtic čitateljem.

Luis Vaz de Camoens se je porodil okoli l. 1524. skoro gotovo v Coimbri. Bil je prvi in jedini sin svojih roditeljev; mati Ana mu je umrla takoj po njegovem rojstvu. Oče se je oženil drugič, pa ni imel več otrôk; mačeha je živela še dalje, nego pastorek in — kolikor je znano — bila mu je skrbna mati. Tudi očeta ni imel dolgo; bil je kapitan na ladiji in se komaj rešil, ko se mu

je ladija blizo Goe razbila; kmalu nato je umrl. Vplivi na Luisova prva leta so bili različni: njegova dovilja je bila malopridna ženska in mu vlila v kri marsikatero hudo nagnenje; mačeha je bila dobra; neki bratranec je bil ves divji in razposajen; strije-duhovnik pa je bil jako pobožen in natančen. Ta ga je spravil v neki duhovski zavod, kjer je bilo mnogo plemenitaških gojencev; v šoli se je odlikoval z nadarjenostjo in pridnostjo. Jednako je napredoval tudi na vseučilišču v Coimbri in si pridobil prav tako temeljito, kakor vsestransko izobrazbo. Posebno se je bavil z domačo zgodovino in tudi pesnikoval; oklepal se je narodnega duha. Zaradi prestrastne ljubezni se je nekoliko sprl s strijcem, popustil vseučilišče, ne da bi bil dovršil učenje ali dobil potrebna spričevala. Šel je med svet iskat si službe in pomočkov za življenje. V nekem samostanu se mu je rodila misel, da bi v veliki epopeji opeval svojo slavno domovino. V Lizbono prišedšemu je prédla huda; naposled pride v hišo D. Antonija de Noranha kot domači učitelj. A drugič in z veliko silo se mu je vsadila v srce ljubezen, ki mu je ostala — dejal bi — celo življenje. Camoensu se posreči tedaj prikupiti se celó dvoru, kjer so ga ljubili in spoštovali. A to mu je nakopalo neprijateljev. Ko se zamota z jednim izmed njih v prepir ali celó boj, izžene ga kralj Alfonzo V. iz Lizbone (1549). 25 let star je šel, zapustivši Lizbono, v Afriko, kjer se je hrabro bojeval in izgubil jedno oko. Po dveletnih težavah pride nazaj v Lizbono, kjer se mu pa ni smehljala sreča. Prav narobe. Nekega dné, bilo je sv. Rešnjega Telesa

¹⁾ Paderborn. Druck und Verlag von Ferdinand Schöningh. 1890. Münster i. W. Prinzpalmarkt 7. Osnabruck. — V osmerki, strani 702. Cena 4 gld. 80 kr. Naroči se lahko v vsaki knjigotržnici.

dan, se hoče maščevati nad nasprotnikom; slučajno se mu je bila za to ponudila ugodna prilika. A — za kazen ga je doletela ječa in potem izgnanstvo iz Lizbone. Odpotoval je v Indijo; l. 1553. je stopil v Goi na suho. Dasi je bila ta usoda zanj trpka, bila je odločilna za njegovo epopejo. Središče in vrhunec ji je imel biti Vasco da Gama, ki je odkril pot okrog Afrike v Indijo. V Indiji se je godilo pesniku sedaj bolje, sedaj slabše, kakoršni so bili njegovi predniki. L. 1556—1558 je bil v vojaški službi. Leta 1560. se razbije ladija, na kateri ga je imel ujetega neki poveljnik, pesnik pa si reši življenje in ž njim tudi nedovršeno svojo epopejo. Živel je nekaj časa celó pri budistih. V Goi si je pridobil naklonjenost podkraljevo in živel dosti srečno. Želel je pa povrniti se v Lizbono. In res je srečno dospel domov o veliki noči l. 1570.; več kot 17 let je bil v tujini — v težavah, bolečinah, žalosti, v nevarnostih, boleznih. »Le nepremagljiva narava, stanovitne telesne moči, velika duševna moč in vzvišen namen življenja, da bi namreč na veke združil svoje ime s slavo svoje domovine: to ga je vzdr-

žalo neoslabljenega, neupognenega.« — Tu v domovini dá na svetlo svojo dovršeno epopejo, dobivši za to kraljevo dovoljenje. L. 1572. je bila natisnena z naslovom: *Os Lusíadas* | de Luis de Camoêns | Com Privilegio Real. — O poslednjih letih njegovih vemo le malo. L. 1578. se mu je dovolila — kakor že poprej — zopet za tri leta državna podpora, dné 24. decembra 1579. je šel sam poslednjič v blagajnico ponjo. L. 1580. je prišla v Lizbono zopet kuga in zgrabila tudi pesnika, ki je poslednji čas bolehal. Prinesli so ga v bolnišnico za okužene. Jeden izvod svojih Luzijadov je imel seboj, drugega nič; podaril ga je duhovniku, ki mu je prinesel sv. popotnico. Niti rjuhe ni imel veliki pesnik, da bi se ž njo pokrtil, in ko je kmalu potem umrl, niso imeli ničesar, v kar bi zavili njegovo truplo; hiša nekega prijatelja mu je ponudila poslednje zagrinjalo. Z drugimi mrličji vred je bil pokopan dné 10. junija 1580. l. pri cerkvi sv. Ane.

Táko je bilo pesnikovo življenje. Stotvarij bi bilo vrednih, da bi jih iz te knjige še posebej omenili.

(Konec.)

Došla nam je iz Amerike ta-le prošnja, katero razgllašamo dobrim Slovencem :

Bratom v pomoč!

*Ker je nas Slovencev v Clevelandu nad 1200, Hrvatov ne vpoštevajoč, darovali smo vsak po svoji moči za napravo slovenske cerkve tukaj: a zbrana vsota je veliko preneznatna. Seveda, ko bi bili vsi dobri, bilo bi lahko; a mnogi so mlačni, nekateri moralno globoko propali zaradi pomanjkanja trajne vzpodbude v cerkvi. Nizko in materijalno mišljenje večine tukajšnjih rojakov si lahko razlagate, če se ozirate na to, da se ubogi trpin trudi kakor „brez-vse-nade“ človek v tovarnah, napolnjenih z dimom in nezanosno vročino; on uživa radost le takrat „na zemlji“, kadar se piva nasrka, da ne vé, ali je noč, ali je dan. Ni se treba čuditi potem, če so „the Krainer's“ na jako slabem glasu, na glasu za oliko neznajočih, surovih razrodov. Koliko jih je že v najskrajnejši bedi, a kar je najhuje, koliko jih je brezbožno poginilo! Obračamo se torej do blagih sokrvcov, naj prihité že zaradi sorodnosti nam v pomoč. — Ti mili Zveličar vsaj ne bodeš pripustil, da bi ta glas „vpijočih“ brezuspešno odmeval od človeških src. Poskrbel bodeš za čast svoje Matere, kateri na slavo bodi posvečena, če je tvoja volja, naša bodoča cerkev. Z zaupanjem prosimo, naj blagoizvoli marsikak usmiljen samarijan poslati denar, katerega skoro ne more bolje in plemeniteje uporabiti, najceneje po poštni nakaznici na ta-le naslov: **Vitus Hribar, 354 Lake St., Cleveland, Ohio, America.** Za izkazano dobrohotnost plati Marija!*